

NOUA REVISTA ROMANA

UN NUMAR

25 Bani

POLITICA, LITERATURA, ŞTIINŢA ŞI ARTA

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

Se găseşte cu numărul la principalele librării și la depozitarii de ziare din țară

Prețul anunșurilor pentru o pătrime de pagină 10 lei.

ABONAMENTUL :

În România un an (48 NUMERE), 10 lei
 „ „ „ „ gease luni 6 „
 În toate țările unui lei poștăle un an 12 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

București, Calea Victoriei 62, Pasagiu No. 3
 DIRECȚIA : București, B-dul Ferdinand 55
 TELEFON 8/66

Director: C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București.

No. 6.

DUMINICĂ, 4 DECEMBRIE 1911

Vol. XI

Apel la drepturile Coroanei.

Teoria celor două partide istorice se află în plină criză deși, cu mai puțin de o lună înainte, ea să găsea la rangul unui dogme politice.

După dorința expresă a M. S. Regelui, guvernul Țării Românești se cuvine să fie presdat, pe rând, de câte unul dintre cei doi șefi ai partidelor istorice. Această dorință exprimată de M. S. este de fapt o abdicare dela una din prerogativele Coroanei, căci legea constituțională spune expres că alegerea primului ministru este lăsată la voia Suveranului. M. S. fixându-și mai dinainte alegerea, prin aceasta își micsorează din prerogativele ce-I sunt acordate prin Constituție.

Se înțelege însă că prerogativele Coroanei întră cât interesează pe M. S. Regele nu intră în discuțiune. M. S., cum are dreptul să-și aleagă pe oricine ca prim ministru, are dreptul să aleagă și numai între două persoane; cine are drept la mult, are drept și la mai puțin.

Din acest punct de vedere, nu ni se îngăduie vre-o discuțiune.

Dar prerogativele Coroanei sunt prevăzute în Constituțiune, nu numai în interesul Suveranului, ci și în interesul supușilor. Dreptul Suveranului de a alege pe oricine ca prim-ministru reprezintă nu numai un drept pentru Suveran, ci și un drept pentru popor, și anume dreptul de a scutura jugul unor anumite tiranii. Suveranul poate găsi, El personal, că se ușurează sarcina guvernării prin reducerea numărului partidelor la clientelele a doi șefi recunoscuți, dar poporul poate găsi, dinpotrivă, că pentru el povara de a fi guvernat se îngreunează tocmai prin această reducere.

În adevăr, dovada acestei din urmă afirmări este lesne de făcut.

Poporul poate găsi un folos în guvernarea cu doi șefi de partide numai atunci, când între activitatea acestor șefi există o continuitate. Dacă unul completează ceea ce altul a lăsat pe jumătate, atunci guvernarea prin rotativism, chiar dacă nu este ideală, este suportabilă. Poporul are de fapt aceeași formă de guvern, însă sub două etichete deosebite.

Cazul unul cu totul diferit, dacă cei doi șefi nu se înțeleg; dacă unul strică ceea ce celalt a săvârșit. În cazul acesta, ori și ce binefacere a rotativismului a dispărut. Poporul atunci de fapt nu mai este guvernat, ci este tiranizat de arbitrarul a doi vice-regi, cari sub ochiul îngăduitor al Suveranului legal, se persecută și își zădărnicesc munca reciproc.

Acesta, mi se pare, că este tocmai cazul în care ne găsim.

Șeful guvernului actual, d. P. P. Carp, unul dintre vice-regii consacrați, descrie pe antagonistul său, d. I. Brătianu, șeful guvernului trecut și al guvernului de mâine, ca pe un spoliator, care a îmbogățit partidul liberal din averea publică și în consecință își face o datorie din desființarea legilor votate sub guvernul acestuia; iar d. I. Brătianu, sigur de ziua de mâine,—în baza teoriei celor două partide de guvern—amenință pe d. P. P. Carp, cu aceeași desființare de legi, când i-a veni și dânsului vremea să fie vice-rege!

Șeful guvernului actual zice: am găsit la venirea mea la guvern afaceri proiectate în dauna Statului, pe care le-am oprit, ca om cinstit; iar șeful guvernului de mâine răspunde: n'ai fi venit nici odată la guvern, dacă n'am fi fost tovarăși în trecut...

De partea cui este dreptatea, n'avem să ne întrebăm; de partea unuia trebuie să fie însă, desigur.

Se guvernează în adevăr, prea frumos în România anul 1911.

Spoliator—calonniator—impertinent—insolent.

Din această criză nu se poate eși, decât prin intervenția Coroanei.

Cei doi șefi, aleși de M. S. Regele pentru a presidi guvernul Țării Românești, prin insultele ce și le-au adus reciproc, au compromis pentru totdeauna cauza rotativismului în politica noastră. Unul dintre amândoi șefii, cel puțin unul, nu mai poate guvernă pe viitor. Aceasta o dictează bunul simț.

Facem apel la înaltă înțelepciune a Suveranului, ca să facă uz de drepturile date Lui prin Constituția țării

Suveranul nu poate rămâne în momentele actuale nehotărât; căci nehotărârea Lui este o încurajare dată anarhiei care ne pânzește încă de mult.

Nici odată, ca astăzi, n'a fost un acord mai dorit între drepturile Coroanei și aspirațiunile poporului. —C. R.M.—

Peripețiile Legii pentru încurajarea industriei naționale.

Nu e fără interes să se știe că între Legea de la 1887 a D-lui Costinescu și între aceia pe care are să o prezinte în parlament actualul ministru, D-l Nenițescu, au existat 9 (nouă) proiecte sau legi de acest fel, toate fără noroc.

Așa în 1903 s'au publicat patru ante-proiecte făcute: unul de D-l V. Brătianu, al doilea de D-l Stere, al treilea de C. Alimănișteanu și al patrulea nu mi-aduc aminte de cine. Pe baza acestor patru ante-proiecte s'a făcut în acelaș an un proiect de lege, în care cea mai de seamă inovație eră, că fabricilor noi — dacă mai aveau similare în țară — li se acordau avantaje numai cu condiție ca să exporte fabricatele lor.

În 1904 ministrul Stoicescu cere opiniunea fabricanților asupra unui proiect de lege aproape la fel cu cel de mai sus.

Acest proiect este în urmă adus de Stoicescu în Cameră, cu toate formele. În expunerea de motive se zice că legea din 1887 a fost votată în grabă., cele zece articole din care ea se compune erau mai mult o enumerație de principii. Efectul a fost — se zice — că D-l Costinescu s'a dus la Cameră cu doi servitori și a ridicat toate exemplarele, înainte de a fi distribuite deputaților, așa că legea lui Stoicescu a rămas baltă.

În 1909 vine legea D-lui Djuvara, dar când să o prezinte a fost trecut ministru de externe. Se zice de asemenea că tot din cauza D-lui Costinescu, D-l Djuvara s'a mulțumit, ca fiind la externe, să-și publice numai proiectul de lege pentru încurajarea industriei naționale, pe care-l făcuse ca ministru al industriei și comerțului. Aceasta eră și o măsură luată contra D-lui Orleanu, care la acea epocă îi urmă la departamentul industriei.

Cu toate acestea în 1910 D-l Orleanu vine cu un nou proiect de lege pe care-l și depune în Senat. În expunerea de motive citim: Apoi populațiunea noastră creștea și nu-și mai găsea loc în agricultură, trebuia să-i găsim și ei de lucru, căci altfel ar fi trebuit să asistăm la emigrarea ei. Știm câtă vâlvă a produs această lege votată numai la Senat. Fabricanții se plângeau că ministrul putea să retragă cu prea mare ușurință avantajele acordate. Și mai eră și art. 14 care prevedea închisoarea și amenzi de 10.000 lei pentru... cartelați.

Legea a rămas la Senat și se zice că aici tot D-l Costinescu a manevrat.

Este de observat că toate aceste 9 proiecte și legi sunt datorite numai miniștrilor liberali și că nici cei mai îndrăzneți n'au putut să izbutească a-și legă numele lor de o Lege. Legea care ne vine acuma este datorită unui ministru conservator. Să vedem dacă D-l Nenițescu va fi mai norocos de cât colegii D-lui Costinescu. — P. —



CESTIUNI CULTURALE

PREGĂTIREA STUDENȚILOR LA FACULTATE DE ȘTIINȚE ¹⁾

Voiu începe prin a arăta că studenții ce ne vin, din licee, sunt din an în an tot mai rău pregătiți.

De când s'a desființat Bacalaureatul, chimia făcându-se numai în cl. V și a VI-a, rezultă că elevii liceului, 2 ani în urmă, nu mai pun mâna pe această specialitate.

Astfel că absolvenții, veniți la Facultate, nu au cunoscut formula acidului sulfuric. Bacalaureatul 'i forță a mai revedea și această materie.

Am arătat-o și cu altă ocaziune Ministerului, că suprimarea examenelor anuale este o adevărată nenorocire pentru învățământul secundar și de fapt pentru Universități.

După ce decenii de-a rândul am copiat, fără discernământ, tot ce există în Franța, acum comitem ceva și mai rău și anume marea greșală de a copia tot ce există în Germania.

De Franța ne apropia, cel puțin, geniul naționalității noastre; de Germania însă nimic.

Sunt admirator al celor ce se petrec acolo, le doresc și la noi, dar recunosc că este o glumă a le introduce, fără inconjur, cum am făcut.

Altul este mediul social în Germania, alta e pregătirea poporului, din punctul de vedere cultural și moral, altul este controlul statului, al școlii și al societății în învățământ. Acolo, un profesor nu are la liceu peste 80 de copii, în o clasă; acolo, programul nu este așa de încărcat, ca la noi; acolo școala e un templu și familia un sprijin real pentru școală.

Când ești pregătit, din toate punctele de vedere, a-ți face datoria, când îți consideri misiunea ta de profesor, cu cinste și cu înălțare sufletească, când nu ai decât 30 de copii în clasă, când trăești de fapt sufletește cu ei, zilnic, un an întreg, și ai deci posibilitatea a-ți da perfect seama de valoarea culturală și educativă, a fiecăruia în parte, nu ai nevoie, de sigur, de examen de fine de an, pentru a-i promovă.

Dar când ai așa de puțin, din toate aceste elemente, nu e permis să suprimi acest examen și nu e surprinzătoare decadența, tot mai mare, pe care o constatăm la învățământul nostru secundar. Dacă Bacalaureatul nu s'ar mai putea introduce, examenile de fine de an, însă, devin la noi o imperioasă necesitate, în învățământul nostru secundar.

Adesea o adâncă descurajare ne cuprinde văzând starea culturală a multora dintre studenții noștri.

Adesea, foarte adesea, eforturile noastre sunt inutile. Căpătăm convingerea că avem în fața noastră adesea ori, oameni obligați de a face față unui învățământ indispensabil, dar nu tineri însetați după adevăr și cunoștințe largi și temeinice.

Se pare, chiar, că avem multe lipsuri și în Universitate. Cursurile noastre sunt adesea prea încărcate; cerem prea mult pentru tineri pregătiți prea puțin.

Orele de cursuri sunt numeroase; institutele prea depărtate între ele și viața pentru mijloacele studenților foarte scumpă; iar mijloacele de cari dispun, mulți dintre ei, sunt așa de reduse, în cât mulți sunt extenuați, obosiți, enervați, umiliți chiar și fără curagiul, fără destoinicia, fără mândria chiar, care face ca tânărul student să poată progresa, cât mai mult, urmărindu-și cu încredere idealul, fără care tinerețea nu servește la nimic.

Avem câteva burse, ele sunt însă insuficiente, și am căutat zilele acestea prin persoane, de bună voință, unele morale, să măresc fondul pe care l'am creat la 1898, și din care avem 4225 lei. Mă întreb, dacă nu ar fi mai bine, cu mici sacrificii din partea statului, de a face și un cămin studentesc, în care cu 50 lei lunar se va putea trăi cuviincios, după cum aud atât bine despre căminul studentesc al studentelor.

Trebue însă ca viața noastră, a profesorilor, să fie mai apropiată de a studenților. Trebuie să ne dăm seama că suntem datori să muncim mai mult pentru ei, tocmai din cauza nepregătirei lor.

Va trebui să facem totul, chiar și întrebări săptămânale sau lunare, pentru a le clarifica anumite chestiuni principale, a-i îndruma la lucru, și a le arăta cum și ce să citească, pentru a-și complectă cunoștințele indispensabile și mai ales a judeca drept.

Incontestabil că avem și noi partea noastră de vină în această stare nu tocmai înfloritoare, căci, dacă sunt colegi, puțini din fericire, cari nu vin, cu anii, nici la consiliile profesionale, și prin urmare nu înțeleg nici raportul ce trebuie să-l păstreze față cu colegii lor, ce putem noi să le cerem față cu studenții?

Voiu spune însă și studenților: dacă nu sunteți responsabili de modul cum se face învățământul secundar, în genere, acum însă când sunteți maturi, când, alegându-vă, sper, din propriul vostru îndemn, o specialitate, vă aflați pe băncile Universității, *fiți hotărâți*, în ceea ce faceți. Trăiți nu vegetați! Lucrați, nu numai de a scăparea și după notele, incomplete și greșite ce scoateți la cursurile noastre. Aveți curiozitatea a citi mai mult și a vă complectă cunoștințele generale. Viitorul este al vostru, numai dacă munciți!

Nu uitați că, profesorul nu poate să vă toarne în cap cu pâlnia tot! Universitatea este datoare să vă arate numai câmpul frumos și util al științelor, să dezvolte în voi curiozitatea și dorința de lucru, să vă fixeze asupra regulilor generale, rămânând ca prin munca voastră proprie să complectăți restul și cu cheia căpătată aicea, să deschideți, în urmă, ori când, noțiunile relative la faptele numeroase și importante, ce formează un material atât de vast, atât de frumos și atât de util, în domeniul științelor pure și aplicate, obținute grație numeroaselor generațiuni de fruntași cari au contribuit la progresele științei.

Dr. C. I. Istrati

Decanul Facultății de științe dela
Universitatea din București.

1). Din importanta dare de seamă făcută la deschiderea cursurilor a noului an școlar. (A se vedea și No. trecut).

MEDICINA SOCIALA

UN CAPITOL DIN SCUMPETEA TRAIULUI CHESTIA ZAHARINEI

Parlamentul austriac a votat zilele acestea o moțiune foarte importantă, propusă de deputații Adler și Renner. Iată-i conținutul:

„Guvernul este invitat să suprimă ordonanțele relative la comerțul cu zaharină și să înceapă tratative cu guvernul unguresc pentru a suprima ordonanțele relative la importul zaharinei din străinătate“.

Scopul acestei moțiuni este ușor de înțeles.

Parlamentul austriac speră că permițându-se comerțul cu zaharină, fabricanții de zahăr vor fi nevoiți, din cauza concurenței, să scadă prețul acestui important aliment, contribuind astfel la combaterea scumpetei.

Cum am spus, moțiunea aceasta este foarte importantă, nu numai pentru Austria ci și pentru celelalte țări, căci pretutindeni fabricațiunea zahărului este protejată prin prohibițiunea zaharinei.

Cu această ocazie, credem c'ar fi interesant de lămurit chestia. Dece este prohibită zaharina? În marele public domnesc asupra acestei chestiuni păreri absolut greșite. Toată lumea crede, având în vedere extraordinara severitate a prohibițiunii, că zaharina este o otravă grozavă și această părere este atât de înrădăcinată, încât când trebuie, ca medici, să prescriem unui bolnav zaharină, ne lovim aproape în totdeauna de rezistența lui. Dealtfel, sunt și mulți medici cari au această prejudecată; când însă studiezi de aproape chestia zaharinei, nu găsești nici un fapt care să arate primejdia ei. Din contra, numeroase cercetări au dovedit că zaharina e cu totul inofensivă și că întreaga cantitate introdusă în corp, este eliminată prin urină. Profesorul Lehmann publică în „Archiv für Hygiene“, vol. X, fasc. 1 din 1890, o dare de seamă asupra efectelor zaharinei, pe care o termină astfel:

„Vătămătoare sunt, în doze maxime, aproape toate corpurile și cu siguranță toate substanțele picante ca piperul, sarea, scorțișoara, zahărul și mai ales ceaiul, cafeaua, tutunul, alcoolul. Indrăznesc să susțin că în comparație cu cantitățile minimale de zaharină care se întrebuințează, aceasta este surprinzător de nevătămătoare. Dacă luăm 2 decigrame de zaharină, corespunzând cu 60 grame de zahăr, ca doză mare pe zi, atunci nici măcar de 25 ori pe atâta, ba cu siguranță că nici de 50 ori pe atâta, n'ar avea nici un efect vizibil. Cine ar putea însă consuma o cantitate de 25 până la 50 de ori mai mare decât cea obișnuită a vreunei alte substanțe din cele înșirate mai sus? Cine poate lua în loc de 30 grame de sare 750, în loc de 30 grame de zahăr 750, ori să fumeze 50 de țigări de foi în loc de două?“

Alte cercetări au fost făcute de către d-rul Neumann în institutul higienic al universității din Kiel, și care a ajuns la următoarele rezultate:

1. Zaharina este un corp cu un gust foarte dulce, care în cantități mai mari este atât de intensiv, încât devine neplăcut. Prin urmare nu poate fi întrebuințată decât în cantități minimale, numai așa având un gust cu adevărat dulce.

2. Aceste doze mici n'au nici o influență în mod subiectiv asupra stărei generale și nici în mod obiectiv asupra asimilării albuminei în corp. Lucrul acesta

se poate spune pentru o cantitate de 3 grame și jumătate de zaharină curată, doză care corespunde forței de îndulcire a 1575 grame de zahăr.

3. Aceste cantități de zaharină nu produc nici creșterea a cantității de urină, nici diaree.

4. În timpul consumației zaharinei azotul din urină și din materiile fecale n'a crescut.

5. Asimilarea alimentelor a fost aceeași în timpul consumației zaharinei ca și înainte.

6. Diverse simptome ca dureri de cap, greață, desgust de mâncare, vărsături, n'au avut loc.

7. Zaharina este deci o substanță care în dozele în cari se întrebuințează nu vătămă de loc sănătatea.

Aceste citate sunt de ajuns pentru a dovedi că zaharina este absolut nevătămătoare, că ea poate fi prescrisă nu numai diabeticilor, obezilor și altor bolnavi, ci poate înlocui din punct de vedere medical, zahărul.

* * *

Dar adversarii zaharinei mai aduc și alt motiv, tot medical, contra ei și anume: că zahărul este un aliment de cea mai mare importanță pentru nutrițiune, pe când zaharina n'are absolut nici o valoare nutritivă. A înlocui zahărul prin zaharină înseamnă deci a provoca de bună voie o mare pierdere în materialul menit să producă energia necesară funcțiunilor vieții, iar în masă, aceasta înseamnă o adevărată pierdere în energia națională, înseamnă a scădea forța vitală a națiunii.

Astfel pusă chestia, evident că adversarii zaharinei par a avea dreptate. Pe când aceasta din urmă n'are nici o valoare nutritivă, zahărul este unul din alimentele cele mai hrănitoare, este o adevărată sursă de energie și de viață. El conține 95—96 % hidrați de carbune, ușor solubili și într-o formă apropiată de dextroză, ultima fază la care trebuie să ajungă hidrații de carbune pentru a fi asimilați. Putem deci spune că aproape tot zahărul pe care-l consumăm este întrebuințat în corp imediat, pentru a fi ars, ori este depus ca rezervă pentru vremile de restriște.

Și e foarte regretabil că în marele public lucrul acesta nu e destul de cunoscut.

În orice ocazie când vrem să supra-alimentăm pe cineva, să nu uităm zahărul. Sub orice pretext, în orice chip să căutăm să dăm cât mai mult zahăr în aceste cazuri. Bucățița de zahăr pe care am pus-o mai mult în cafeaua cu lapte, valorează mai mult de cât o farfurie întreagă de legume, iar bomboanele ce am dăruit unui copil slăbuț au pentru el o valoare mai mare decât paharul de lapte pe care trebuie să-l forțăm ca să-l bea.

Dar aceasta nu înseamnă că statul are dreptul să oprească zaharina, pe motivul că zahărul e mai nutritiv. Căci cu sistemul acesta am ajunge rău de tot. Dece statul să oprească zaharina și nu și alte alimente nehrănitoare? Nu mai vorbesc de piper, scorțișoară, ardei cari sunt nu numai nehrănitoare, ci în acelaș timp și vătămătoare; nu mai vorbesc de alcool care e un adevărat degenerator al rasei, dar sunt atâtea alimente nehrănitoare, pe cari le luăm pentru gustul lor plăcut.

În definitiv, noi consumăm zaharină sau zahăr pentru că ne place dulcele; din întâmplare, dintre cele două substanțe îndulcitoare, una e nutritivă și alta nu. Și atunci, după teoria de mai sus, statul vine și-ți spune:

Nu-ți dau voie să cheltuești 10 bani pentru zaharină; mai bine dă 50 și cumpără-ți zahăr, care e nu

tritiv și poate astfel ridică forța de energie a națiunii.

Dar atunci, ca mâine, când o să te vadă statul că vrei să cumperi de 10 bani mere, o să-ți trimeată un comisar să te ia de guler, și o să-ți spue:

— Nu-ți dau voie să cheltuiești 10 bani pentru mere, cari n'au aproape nici o valoare nutritivă; mai bine dă 50 și-ți cumpără o porție de șuncă de Praga, care-i mai nutritivă.

Cum vedem, cu sistemul acesta ajungem prea departe. Dar chiar din acest punct de vedere, oprirea zaharinei încă nu e întemeiată. Și iacă de ce.

Este evident că lăsându-se liber comerțul cu zaharină, prețul zahărului va scădea, din cauza concurenței. Cu siguranță însă că cine va avea mijloacele necesare, va prefera zahărul, care-i mai bun și nutritiv. Cum zahărul va fi mai eficient decât azi, se va consuma mai mult și atunci o parte mai însemnată a populației va avea mijlocul de a se folosi de eminentele calități nutritive ale zahărului.

Vor rămâne cei săraci de tot, cari, ori cât s'ar efteni zahărul, vor prefera zaharina. Dar aceștia, consumând zaharina, infinit mai eficientă, vor face o economie însemnată și această economie o vor putea întrebuința pentru a-și cumpăra alte alimente mult mai eficiente decât zahărul.

Și acuma vine punctul principal. Când socotim valoarea nutritivă a zahărului în mod absolut, trebuie să recunoaștem că ea este enormă. Dar când vrem să socotim valoarea nutritivă a acestui aliment din punct de vedere social, cum fac zaharofilii, atunci trebuie să ținem socoteală și de prețul lui. E adevărat că 100 grame de zahăr conțin 95 grame de hidrați de cărbune și că acestea fiind oxidate în organism produc 380 calorii (forța de nutrițiune a unui aliment se socotește după numărul de calorii ce produce el prin oxidațiune; un gram de hidrați de cărbune produce aproximativ 4 calorii). Dar să nu uităm că această sută de grame de zahăr costă 11, și mi se pare că în România acuma 12 bani, dar eu cu 12 bani pot să-mi cumpăr 500 grame de pâine și 500 grame de pâine conțin aproximativ:

275	grame hidrați de cărbune	producând	1100	calorii
30	" albumină	"	120	"
3	" grăsime	"	27	"
Total . . .			1247	calorii

Am deci o valoare nutritivă de trei ori mai mare, plus că am consumat și vre-o 30 grame de albumină, de care am nevoie nu numai pentru cele 300 calorii ce produc, ci și în mod absolut, albumina fiind necesară organismului ca atare.

Prin urmare omul sărac dacă este scutit de a cumpăra zahăr și cu banii economisiți își cumpără pâine, este în câștig din punct de vedere nutritiv și prin urmare e în câștig și societatea care exploatează munca produsă de acel om. A obliga deci pe omul sărac să cumpere zahăr, este în paguba societății, deși e în folosul... societăților anonime pentru industria zahărului.

* * *

Vedem, prin urmare:

1. că zaharina nu e vătămătoare;
2. că eftenindu-se zahărul va crește numărul celor cari vor consuma acest aliment de primul ordin;

3. că cei ce vor consuma zaharina, vor putea, cu banii economisiți prin această, să-și cumpere alte alimente în așa cantitate, încât să aibe o valoare nutritivă mai mare decât a zahărului înlăturat.

Din punct de vedere medical, nu putem deci decât aproba motiunea parlamentului austriac. Bine-înțeles însă că chiar dacă s'ar permite comerțul cu zaharină, comercianții de alimente dulci, ar trebui să declare când au întrebuințat pentru îndulcire zaharina, tocmai din cauza deosebirei de preț și de valoare nutritivă dintre zaharină și zahăr. Tot astfel astăzi, în Austria cel pașin, cârnătarul care pune făină în cârnați, trebuie să declare aceasta, nu pentru că această umplutură ar fi vătămătoare, ci pentru că ar fi o escrocherie să vinzi cui-va un cârnat umplut pe jumătate cu făină, care e eficientă, când cumpărătorul crede că în cârnat se află numai carne, care e scumpă.

Scumpetea zahărului e la ordinea zilei și în România, mai ales în urma urcării prețului de zilele trecute. Totuși nu ne facem iluzia că în urma celor spuse mai sus parlamentul român va lua și el măsura de a permite comerțul cu zaharină, căci motivele medicale ce se aduc contra acesteia sunt numai pretexte. În realitate sunt la mijloc alte motive de ordin economic, cari fac imposibilă o intervenție a parlamentului—și deci a guvernului—contra fabricilor de zahăr. Dar discuția acestor motive nu are loc la ru-brica de față.

Viena

Dr. Grigore Brauer

LITERATURA

SHAKESPEARE

— Introducere la comentariile marelui tragedian italian *Tommaso Salvini* asupra lui *Hamlet*, *Machbeth* și *Othelo*. —

Nici astăzi încă, discuțiunea asupra lui Shakespeare, din punct de vedere al ființei sale, nu este închisă. ¹⁾ Unii susțin ca, părinte al acelor scrieri dramatice neperritoare, pe filozoful Bacon, autorul lui *Novum Organum* (1561—1626 sub Jacob I-in), alții pe Shakespeare. Nu vom căuta să lămurim această problemă delicată, fiindcă nu acesta ne este gândul, dar rămâne în afară de orice îndoială, în urma cercetărilor lui Duval, ²⁾ penultimul și cel mai de seamă tâlcuitor al său, că Shakespeare este autorul cel adevărat.

Comentarii săi sunt numeroși și fiecare într'o direcțiune oarecare, fie din punct de vedere psihologic, fie estetic, fie patologic, au căutat să-l studieze ³⁾; cu toate acestea însă, tot vor mai rămâne puncte întunecate care au nevoie să fie lămurite.

Nimeni nu s'a încumtat să tăgăduiască; vreuna din valorile scrierilor sale. Doar Tolstoi, în ultimul timp, s'a găsit să o facă cu o înverșunare fără sea-

1) La Grande Revue — 1909.

2) La vie véridique de Shakespeare, par *Georges Duval*

3) *Dr. Laehr* — Shakespeare — Leipzig 1900.

măn. Când toată lumea — ca admiratoare a lui — nu găsește decât cuvinte de laudă pentru acest mare zugrăvitor al patimilor omenești, e de mirare cum autorul lui *Răsboiu și Pace*, nu-i găsește nici-un preț!... Căci iată cum se exprimă:

„Mi-aduc aminte cât de mirat am fost la prima lectură a lui Shakespeare. M'așteptam să simt o mare plăcere estetică, dar după ce am cetit, rând pe rând, toate operile renumite ca fiind cele mai bune: *Regele Lear*, *Romeo și Julieta*, *Hamlet*, *Machbeth*, nu numai că n'am simțit nici o plăcere, dar am simțit chiar desgust, plictiseală și m'am minunat. Eu sânt nebun, găsind goale și proaste dramele socotite drept cele mai pure capodopere, sau nu cumvâ importanța care se atribue acestor opere ale lui Shakespeare e o nebunie curată? Mirarea mea e cu atât mai mare cu cât am simțit totdeauna foarte puternic frumusețile poeziei sub toate formele ei“.

Aiurea mai spune că:

„Gloria lui Shakespeare nu se explică decât printr'un fenomen de sugestie, fenomen care se produce în toate timpurile; în domeniile cele mai deosebite ale vieții dar care e mai ales frequent în domeniul literaturii“.

Tolstoi se sprijină numai pe propria sa părere, luând în zeflemea ideile celor mai de seamă critici și între alții pe aceia a lui Georges Brandes, privitoare la *Regele Lear* și se mai sprijinește apoi pe citirea, într'o perioadă de 50 ani și de mai multe ori, în diferite limbi, ba chiar în original, a operilor marelui dramaturg; pe anachronizmele care se observă în scrierile sale și mai cu seamă pe cele din *Regele Lear*. Il mai invinește pe autor că acțiunea pieselor sale nu s'ar petrece *in timp și loc* după regula statornicită de Aristote. Dar, în Alfieri, (1749 — 1803), Calderon (1600 — 1681), Lope de Vega (1562 — 1635), ș. a. nu se găsesc oare anachronizme; acțiunea nu se petrece, de asemenea, în mai multe locuri deodată? Și cu toate astea, dâșii rămân autori mari, a căror faimă s'a vecinicit în cursul anilor! Este un fapt statornicit că bătrânețea de multe ori slăbește puterea de judecată; astfel, să nu ne mirăm că Tolstoi înspre apusul vieții sale, a dat în vileag o asemenea părere absurdă.

Mai toți artiștii mari au intrupat roluri din piesele lui Shakespeare. Fiecare le-a înțeles după mijloacele sale intelectuale. În dorul de a apărea într'un rol din vre-o piesă a dramaturgului englez, cei mai mulți neglijează studiile pregătitoare, precum citirea comentariilor sau a analizelor.

Am avut prilejul să văd în piesele lui Shakespeare pe mai mulți artiști; prea puțini însă se pătrunseseră de psihologia caracterelor pe care le înfățișau; între aceștia, răposatii Rossi și Manolescu și bătrânul Tommaso Salvini. Iar aceia care s'au pătruns, unii n'au lăsat nimic scris: nici un principiu, nici-o regulă, nici-o întipărire, după care cei începători să se călăuzească, să priceapă și să desăvârșască o creație; alții însă, pe

ici pe colea, note răzlețe de modul cum el, artist, a înțeles un rol.

Iată depildă ceiace spune într'un jurnal, Mounet-Sully, decanul Comediei Franceze, privitor la interpretarea rolului lui *Hamlet*:

„Irving, marele tragedian shakespeareian englez, mort de curând, m'a luminat asupra lui *Hamlet*. Hamlet, care mi se părea, mai 'nainte de a fi văzut pe celebrul comedian englez, piesa cea mai încalcită dintre toate, cu acest interpret mi se ivi în chip limpede, simplă. Irving, într'adevăr, mi-a „luminat“ pe *Hamlet*, din punct de vedere al acțiunii dramatice. El mi-a vădit toate laturile acestei acțiuni dramatice.

„Când joc pe *Hamlet* păstrez, bine înțeles, ideea mea personală pentru acest erou al lui Shakespeare, erou pe care îl iubesc adânc. Irving jucă pe *Hamlet* cu suferință, cu emoțiune, durere, rătăcire: ca un visător, aproape ca un nebun, dar vecinic fără a fi obosit. Pentru că firea sa de artist nervos și iritabil era nedeslipită de concepțiunea pe care și-o făcea despre acest personaj.

„Ei bine, dacă Irving simțea în *Hamlet* un visător, un nălucitor; dacă Novelli insistă asupra firei flozofice a acestui prinț, eu cred pe *Hamlet* o ființă peste măsură de simțitoare, care se zbate în situațiuni teribile, determinând, în creerul său, crize periculoase. Șase crize! Nu cunosc rol mai obositor. Nici *Othello*, nici *Burgravii*; nici *Oedip*, opere de violență și de durere, nu prețuesc atâtea efortări. Și eu joc cu toată simțirea mea, cu tot sufletul meu...“

Marele tragedian Tommaso Salvini a scris și el asemenea păreri, pe cari tâlcuindu-le depe original, cred că săvârșesc un bine acelora care doresc să se ridice mai presus de artistul de rând; și acelora care vor să citească o judecată asupra lui Shakespeare, în afară de cele ale medicilor, criticilor literari, sau psihologilor.

Intovărășesc această tâlcuire cu o scurtă privire asupra vieții marelui dramaturg englez, după ultimele date.

* * *

Feciorul lui John Shakespeare, William Shakespeare, s'a născut la Stratfort-pe-Avon în Warwickshire, în luna lui Aprilie 1564. Familia lui ocupă o oarecare pozițiune. Tatăl său, era un mare negustor de lână, care se bucură de niște bunuri moștenite, ce-i fuseseră date moșului său ca răsplată pentru serviciile aduse regelui Henric VII, și care fusese numit judecător la Stratfort-pe-Avon.

Încărcat cu o familie de zece copii, John Shakespeare nu a putut să dea lui William, cu toate că era cel dintâiu născut, o educațiune mai presus de mijloacele sale. L'a instruit într'o școală liberă, unde învăță puțină latinească. Shakespeare nu stătù însă decât prea puțin. Ce se făcù în urmă nu se știe, pentru că documentele lipsesc asupra acestui punct.

Malone, unul din comentatorii săi, crede a fi fost

ampliat la un *attorney*.¹⁾ din împrejurimi. Se însură de timpuriu cu fata unui oarecare Hathaway, locuitor în împrejurimile lui Stratfort, fată care era mai vrâstnică decât dânsul cu opt ani și care a murit în 1623 la 67 ani. Căsătoria nu i-a potolit firea lui năvalnică, și este cunoscută întâmplarea cu un oarecare Thomas Lucy dela Charlecote aproape de Stratfort. Acesta urmărindu-l pentru o faptă rea, Shakespeare îi răspunse cu un pamflet; astfel Sir Thomas sili pe Shakespeare să-și părăsească familia și să se așeze la Londra.

La Londra găsește pe Richard Burbage pentru care avea o recomandatiune. Face cunoștință cu Heminge și cu Condell. Se duce des pe la *Sirene*, împărțită în două tabere, aceia a Clasicilor și a Euphuștilor, unde se leagă cu Sackville, Philippe Sydney, Lily, Thomas Nash, Georges Peele, Robert Greene, Marlowe, Ben Jonson, cea mai mare parte din poezii și autorii dramatici ai vremii. Se leagă cu comedianii dela Hewinston Butts, cu Compania Pembroke, cu Slujitorii lordului Strange, cu Copiii Sfântului Paul. Se duce la teatru. Debutează. Scrie. Dă cea d'întâi operă. Triumfează. Este Shakespeare!

Shakespeare își făurește legături strălucite. Devine tovarășul contelui de Essex, prietenul contelui Southampton, autorul favorit al reginei Elisabetha. Pentru dânsi scrie *Sonetele*, *Venus și Adonis*, *Necinstea Lucreției*. Invăță a iubi și pătimește. Căci a întâlnit o femeie care i-a lăsat o nădejde și el se minunează:

„Dacă fantoma iubirei ne dă atâta bucurie, câte fericiți nu trebuie să așteptăm dela iubire însăși!“

Este înșelat în iubire, — dar iubirea este făcută pentru aceasta — atunci Shakespeare se îndărătnicește grămădind operă peste operă, izbândă peste izbândă.

Romeo și Julieta îi statornicește gloria. Anglia consființește tragedia iubirei. Regina știe pe de rost părți din noua operă. Femeile se îmbracă ca Julietta și spun îndrăgostiților lor cuvinte împrumutate dela eroina zilei, pe când tinerii la modă, poartă pumnalul ca „Burbage“. Shakespeare trece la nemurire și acela care îndrăznește să i-o propăvăduiască nu este altul decât François Bacon!

Shakespeare scrie mereu, cu toate că a văzut căzând capul lui Essex, cu toate că Southampton este în închisoare: Apoi o adâncă tristețe îl încătușază, care este urmată de o tot așa de adâncă desnădăjduire. Unde e singurătatea de la Stratford, țărmurile Avonului, cerul senin, aerul curat, firea măreață? Dar liniștile șezători în familie? Tatăl nu mai este: John Shakespeare a murit, iar muma trăiește înconjurată de Ana nevasta lui William, și de fetele sale Suzana și Judita, de unchiul său Henric Shakespeare și de alți fermieri sau cultivatori mai mici. Numai laolaltă cu dânsii va câștiga liniște și uitare! Mijloacele îi îngăduesc să se bucure de viață. Cumpără pentru douăzeci de livre sterlinge o hlăză de pământ aproape de Stratford, în stăpânirea căruia intră fratele său Gilbert. Aceasta ar fi libertatea, liniștea, bucuria!

1) Procuror sau avocat nepledant (în Anglia).

E hotărît așa dar să ia drumul locului său de naștere dar Elisabeta îl cheamă:

„Mă plictisesc, reînviază-mi pe Falstaff“
Shakespeare nu poate să nu primească. Făgăduiește. Posteritatea va ține socoteală. Și scrie:

Femeile vesele din Windsor.

Henric VIII.

Troilus și Cressida.

Regina Elisabeta moare și Jacob 1-iu o urmează. Shakespeare este chemat la curte. Geniul său ia un avânt nou. El dă noi capo-d'opere. Scrie:

Furtuna.

Cine ar citi la sfârșitul acestei piese, tirada lui Prospero, ar vedea aci un rămas bun artei și vieții! După reprezentarea piesei, Shakespeare se gândește să părăsească Londra și să se stabilească la Stratford. Mijloacele sale s'au îmbunătățit. O repede împotrivire săvârșită geniului său îl desgustă de luptă. El se reîntoarce în țărișoara lui.

Acolo scrie:

A douăsprezecea noapte.

Aceasta a fost ca și cântecul lebedei. Iubirea fiind soră cu Moartea, cum ea sfârșit cântecul său, Moartea o ajunge de pe urmă. El o privește drept în față. O cunoaște. De câte ori n'a tutuit-o el în tragediile sale. Își scrie testamentul.

La 25 Aprilie 1616, își dă sfârșitul, după ce a putut îmbrățișa în opera sa vastă, întreaga omenire.

Dr. Fl. Simionescu.

IN PREAJMA CEHLĂULUI

Piatra lui Aron.

O cărare îngustă crestează pădurea spre munții Sârghia și Scaunele. Pornim p'aci. Se îndoieie poteca, prin desișul întunecos, când la dreapta când la stânga. O supune câte un maidan, o întoarce înapoi, o răsucește pe loc; dar cărarea dibue mereu în hâțiș, trece peste trunchiurile groase, cari îi tae calea, și dă în luminiș. Nu duce mult așa, învăluită de soare; iar intră în pădurea deasă, și iar se întunecă...

Mergem noi ce mergem, când pe la o vreme,—se mai lărgise poteca,—răsare în dreapta, sub gura de lumină, o stâncă mare, rotundă. Par'că e o țeastă chială; iar pe fruntea-i netedă și lată, se citește, în slove mari: «Piatra lui Aron». Tot aci, slovenim că această piatră a slujit ca aghiazmatar, pentru Agapia din deal, multe veacuri...

La vale mai scrie ceva, scrie o poveste veche de acum trei sute de ani și mai bine; scrie despre acel Aron Vodă, când era băețandru și venise ca frate la mânăstirea Agapia. Aci era stareț moșul său Siloam. Il adusesse bătrânul, să-l învețe carte și cu gând să-l facă

1) pag. 207-208. Epilogue: Shakespeare, trad. Georges Duval, tom. VI.

și pe el călugăr. Inșă firea lui Aron nu prea se îngăduia cu rânduiala mănăstirii. Nepotul era iute, rău la inimă și cam umblă pe unde straele nu-l învoiau...

In vale se află un schit de maici, cu niște măicuțe, alese pe sprâceană,—mlădițe de boieri! Fratele Aron aci își făcea vacul. De-l căutai la vecernie,— nu e! De-l căutai la utrenie, — tot așa! La liturghie, — așisderea!

Simte bătrânul, — eră tare evlavios,—și-l pândește într'o noapte, aproape de locul unde-l bănuia. Pe la cântatul cocoșului, când se mântuise utrenia, numai ce-l vede pe Aron, ieșind din ograda schitului. Nici una nici două, trânteste starețul pe nepot la pământ și-i trage o sfântă de bătaie, soră cu moartea...



Piatra lui Aron.

Fie de rușine, fie că n'a putut altfel să-și răsbunc pe bătrân, cum a scăpat de sub cărja lui nici c'a mai dat pela mănăstire. A luat-o rasna prin munți și și-a pierdut din urmă.

Nu s'a mai auzit nimic despre el. Și-a făcut de petrecanie, își ziceau toți, știindu-l tare mânios.

Siloam și-a închis și mai mult bătrânețea între zidurile mănăstirii, amărât în suflet de rușinea ce o aruncase nepotu-său peste zilele lui din urmă.

Au trecut ani după ani, cu nevoile și cu greutățile vremii de atunci. In dureri mari eră țara acum. Plecase dela Domnie Petru Schiopul, Domnitorul cel mai bun și cu știință de carte multă. Plecase cel blajin cu boerii, milostiv cu săracii, înzestrător cu lăcașurile sfinte și mult drag întregii țări. Dar, «după liniște și vreme bună, vine ploaie, cu furtună». Jalete cumplite ies din gura norodului, că Domnul nou, trimis dela Țarigrad, a înzecit birurile, a pus fel de fel de dări; vitele din bătătura oamenilor le ia, nevestele așisderea, fetele le rușinează, iar pe boeri îi omoară și le ridică averile.. Se înalță sodom spre cer blestemele poporului...

Bătrânul Siloam își numără zilele. A auzit și el de prăpădul și bejenia cari au căzut pe țară. Inalță ochii spre Cel de sus, leagănă capul și oftează...

S'a ridicat soarele de câteva sulițe pe cer. Ziua e frumoasă și codrul plin de frunză. Se isprăvise leturghia când, în poarta mănăstirii, se opri o ceată de călăreți. Cel dinainte, cu mantaua aruncată peste umăr și prinsă în bumb strălucitor sub gât, joacă negrul, învesmântat în fir de aur, presărat cu mărgăritare.

Bătrânul iese din chilie, frânt de mijloc.

— Ei, ce nu v'ați sculat trântorilor! răsună glasul călărețului din frunte.

Starețul înaintează spre poartă, târându-și cu greu picioarele. Stăpânul negrului desfăcù mantaua la piept, lăsând scumpeturile să strălucească în soare:

— Așa umblați, când vine Domnul țării?!

Siloam fără să-și piardă cumpătul:

— Cum ne ajută puterile!

Călărețul se uită cu pătrundere la stareț. Când se apropie mai bine, se încruntă:

— Știi cine sânt eu?

— După spusă, Domnul țării!

Vodă, că el eră, înfipse pintenii în coastele calului:

— Da, ... Domnul țării!.. nu-l cunoști!...

Bătrânul nu-și ridică ochii.

Vodă și mai crunt:

— Domnul țării,.. da,.. Aron Vodă,.. Aron.. Il cunoști?!

Siloam săltă sprâncenele stufoase, deschise ochii mari și începù să-i tremure barba.

— Aron!.. tu! și întinse brațele.

— Eu, pribegitul, — se întunecă mai mult Domnitorul, — Aron, nemâncatul și desculțul, da... el e Domnul!.. Il cunoști, acum!.. câine bătrân!..

Siloam lăsă mâinele în jos și înlemnì cu ochii la nepot. Domnitorul încet, și scrâșnind dinții:

— Am îndurat mult, am răbdat,.. am slujit, am fost mic.....azi....

Moșul desfăcù iar brațele:

— Aron!..

— Sânt Vodă!.. Piei de lângă mine, cârtiță cu nouă suflete!

Apoi, întorcând capul:

— Potcoavă și cu Lungu!..

— Porunciți, Măria Voastră! răspunseră dela spate doi hărghidani, călări pe armăsari albi.

— La butuc,.. cincizeci de bețe pe tălpi și să-i mai retezați nițel din barbă,.. așa cam până la piele! și forfecă din degete, râmjind printre dinți.

Bătrânul lăsă capul în jos și înăbuși un oftat în gât. Iar de sub gene îi musti o picătură, cât bobul de mei. Atâta lacrimă mai aveà!..

Armașii ieșiră în față.

Domnitorul:

— Stați că n'am isprăvit. Când s'o iuți soarele, să-l despuiați în pielea goală și să-l ungeți cu miere, colo pe tăpșan, unde bat muștele mai bine. Să-l ciugule numai până'n seară găngăniile.

După o tăcere :

— Ş'apoi, voi vedea, ce mai e de făcut

— Prea bine, Măria Voastră !... ridicară armaşii mâinile la căciuli.

Domnitorul sumunţi negrului şi-şi aruncă ochii peste ceată :

— Să mergem, că se aud cornurile celor lalţi vânătări. Tu, logofete Stroici, pregăteşte-ţi condeiul de fier, că ai să scrii o poveste lungă, pe o stâncă...

Călăreţii porniră în trap. Vodă, cu paloşul ridicat deasupra capului şi mulţumit, mai svârli o privire spre armaşi :

— Voi să-mi jumuliţi cucuvaia până'n seară...!.. Aţi înţeles, mă ?...

— Înţeles, Măria Voastră !...

... S'a înfundat în pădure ceata. Potcoavă şi cu Lungu se uită unul la altul şi par'că se îndeamnă, care să înceapă întâi. Sânt vechi în meseria asta, n'au păr în cap, câţi au văzut leşinaţi sub ciomegele lor, şi-acum nu cutează nici să ridice ochii spre chipul alb şi blând. Dar porunca Domnitorului, e poruncă. Dacă n'o împlini-o, unde le stă picioarele, le va stă şi capul.

Desfăcură butucul. Bătrânul a înlemnit cu ochii în pământ. Cum îi e barba, așa i s'a înălbit şi obrazul. Aşteaptă în picioare.

Pe drumuşorul din vale, goneşte în galop un călăraş. E în port împărătesc. Cum a ajuns, înfrână calul, numai spumă, şi opri în poartă :

— Domnitorul n'a fost pe aici?... prinde el cuvântul, zorit.

— Fost! răspunse scurt Potcoavă.

— Ş'ncotro a apucat ?

— La deal...

Lungu, cercetaş, cum eră din fire, întrebă :

— Da, ce e porunca ?!

— Sânt trimes dela Țarigrad... şi arată cartea, cu mazişirea Domnului...

Lungu scăpă butucul din mână; lui Potcoavă îi alunecă băţul, şi amândoi holbară ochii, sub fruntea, încreţită.

Bătrânul răsuflă lung, ridică privirile spre cer, şi isbucni, înăbuşit :

— Doamne... ajută ţării !...

* * *

S'a săpat povestea în piatră, — se zice chiar în locul unde a bătut unchiul pe nepot, — şi s'a păstrat așa multă vreme, până târziu, în timpurile mai nouă, când s'a găsit o mână blestemată şi a ras toate slovele.

La 1867, cu prilejul cercetării acestor locuri de către M. Sa Regele Carol I, — s'a săpat din nou povestea pietrei, — însă mai pe scurt...

Agapia-Deal.

Cam la doi kilometri dela mânăstirea Agapia-Vale, — în inima munţilor Măgura, — se deschide o poeniţă, cu soare mult, semănată numai în fân şi flori. Şi par'că aci s'au adunat toate vieţuitoarele dragălaşe, cu grai dulce.

Fluturi, gătiţi în catifea moale, presar florile de nalbă; lăcuste, cu vesmintele verzi ca otava şi lungi în cozi, dormitează pe bobocul de cicoară; greerul picură a lene din glas, la umbra sânzienii; ciocărlia s'a ridicat în văzduh, în ciuda pitpalacului, că el nu poate să se răsfete acolo; iar privighetoarea, în necazul botgrosului, a dat drumul glasului. Numai furnica n'are răspas nici de odihnă, nici de cântat. Ea se luptă cu bobul de grâu printre bulgări.

E așa de frumos în livadă: miroase a aglice, a cimbru câmpului, a foi de drăgostiţă şi a levănţică. D'aci nu-ţi vine să mai pleci...

Intre atâtea mândreţi sălăslueşte vechea Agapie sau Agapia-Deal, cum îi mai zice. Biserica e crăpată în două şi caută par'că în jos, ca un bătrân care îşi trimite gândul înapoia vieţii. De încerci să descoşi vremea ei de urzire, apoi ai de migălit. Biserica a fost purtată în multe locuri.

Cu cinci veacuri şi mai bine în urmă a croit sihastrul Agapie un lăcaş mic de rugăciune, ca pentru el, în «Livada părinţilor». S'a scurs vremea cu toate greutăţile de atunci, şi la casa pusnicului s'au adunat mulţi tovarăşi de rugăciune. Dar într'o zi de paşte, la un mare sobor, i-a căşunat muntelui să-şi cutremure coama, şi atunci s'au rostogolit stâncile până jos, şi au surpat biserica la pământ peste călugări. Puşini au scăpat.

A trebuit să treacă o jumătate de veac până ce s'a scos lăcaşul sfânt de sub dărămături, şi s'a ridicat mai la vale, tot într'o poiană, unde sihăstria Eufrosin, un alt pusnic.

N'a dăinuit biserica multă vreme nici în locul acesta, căci iar au început să se reverse vrăşmaşii, au călcat lăcaşul şi l-au jefuit de tot ce bruma avea.

Dar tocmai în timpurile acelea a venit Domn al ţării Petru Şchiopul, care purtă multă dragoste bisericelor, şi la 1585 a ridicat Casa de rugăciune din locul unde fusese, a îmbunătăţit-o, a înzestrat-o cu odoare scumpe şi a mutat-o acolo unde a rămas până azi. De aci, nu se mai mută biserica. E destul de lung şirul vremei din urmă, ca să mai năzuiască la viaţă! De acum în colo, are cine s'o pomenească şi să-i poarte numele mai departe. Are pe Agapia-din-Vale, mândră si fâloasă, ruptă din trupul ei şi gătită cu avuţiile ei. Acum, vechea Agapie, aşteaptă din clipă în clipă, să-şi coboare vremea palma grea peste ea, să-i surpe trupul gârbovit, să-l firimiţească, să-l facă pulbere, ş'apoi să-i şteargă urma de pe faţa pământului, cum toate se şterg, odată...

I. Chiru-Nanov

Punem la dispoziţia cititorilor colecţiile volumelor V, VI, VII, VIII şi IX din revistă, legate în scoarţe tari şi demne de a figură în orice bibliotecă, pe preţ excepţional de lei 1,50 fiecare volum (în provincie plus 60 bani porto pentru 1 sau 2 volume, lei 1.10 pentru 3 sau 4, şi lei 1.35 pentru toate 5 volumele).

Un volum cuprinde până la 450 pag. de text variat şi mereu de actualitate.

Cererile, făcute pe cotorul mandatului cu care se va trimite suma de mai sus, sau în scrisoare, la care se va alătură suma de mai sus în mărci poştale, vor fi înaintate administraţiei revistei.

IN NOAPTE

Apasă pleoapa la în jos,
spre visuri fermecate
De vrei să afli basmul blând
cu mândrele palate...

Cât de ușor e să întinzi
a nopții pânză fină,
Și să privești ce feerie
ascunde-a pleoapelor cortină...

Zâmbind, pe toate le-i privi,
ascunsă în culise...
Dar să alungi gândul cel rău
că toate-s numai vise...

Alexandru Em. Lăzărescu

PSIHOLOGIE

CONSIDERAȚIUNI ASUPRA ATENȚIEI

Atenția e fenomenul sufletesc care ne dă posibilitatea să măsurăm gradul de dezvoltare mentală la care a ajuns o specie animală, un copil, un adult, un popor oarecare. Putere de atenție și superioritate sufletească, sunt două expresii cari denumesc, de fapt, un acelaș fenomen, ele se implică una pe alta reciproc.

O tenziune puternică a minții și posibilitatea prelungirii ei într'un timp cât mai îndelungat, cu o formulă scurtă: *intenzilate și durată*, iată însușirile unei bune atenții.

Să privim cum se desfășoară cea mai mare parte a vieții unui animal oarecare. Să luăm, întâi, unul de pe treapta cea mai inferioară a animalității: să luăm organismul cel mai simplu, monera. S'a discutat și se discută mult dacă poate fi vorba de o viață sufletească la acest animal unicelular. Mișcărilor pe cari le observăm la el și care denotă preferențe, atracțiuni și repulsiuni, sunt ele expresiunea unei licăriri de conștiință, ori simple acte isvorâte dintr'un chimism celular, adică simple acte materiale? Nu putem intra în aceste discuții mai mult sau mai puțin oțioase. Admițând însă, în treacăt, existența unor zorii de conștiință la animalele monocelulare, desigur că trebuie să admitem și existența unei atenții rudimentare, pentru că aspectul cel mai de căpetenie al conștiinței, semnul existenței ei e atenția. Conștiință și atenție, cum vom vedea și mai departe, sunt fapte concomitente. În această supoziție să vedem în ce consistă cea mai mare parte a vieții monerei. În funcțiunea *asimilării*. Or, grație volumului foarte redus al animalului, asimilarea se face îndată,— bine 'nțeleș în mediul ambiant propice,— câteva particule nutritive introduse în organism, prin mișcărilor pseudopodelor, ajung să asigure animalului conservarea vieții lui. Restul timpului animalul îl petrece, în mod fatal, într'un repaos desăvârșit. Deci, în ipoteza zorilor de conștiință de cari am vorbit, singurele momente de atenție ale animalului ar fi momentele exercitării funcțiunei asimilatoare. Atunci animalul *tinde* spre elementele nutritive, le *așteaptă*, le *dorește*, face *sforțuri* să și le apropie. Dar poate că deja am împrumutat un limbaj prea

psihologic pentru ceace se petrece cu aceste imfine animale.

Să luăm, acum, un animal de pe o treaptă superioară a scării zoologice: o pisică bunăoară. E un contrast izbitor cu primul exemplu. Și totuși, la ce se reduce cea mai mare parte a vieții pisicii? La conservare, reproducere și oarecare activitate de lux, foarte redusă: oarecare tendință spre *joc*. Și tot timpul neocupat de aceste funcțiuni, pisica îl petrece într'o somnolență perpetuă, într'o lipsă de activitate completă, o ațipire neîncetată. Deci și la pisică, atenția și viața conștientă se reduce la câteva momente.

Dacă ne suim la specia noastră omenească, care se diferențiază de celelalte prin aceea că e *socială* că formează un *regn social*. (și vom vedea ce importanță are această pentru atenție), constatăm că momentele atenției s'au înmulțit covârșitor. Dar și în sânul speciei umane sunt de notat diferitele varietăți ale puterii de atenție, după rase și popoare.

În această fugitivă schiță a evoluției atenției, am lăsat să iasă în evidență faptul că ea *atârnă de procesul de conservare al vieții*. N'am întrebuințat formule, dar am subînțeles peste tot conținutul ei. Or, acest proces de conservare implică doi factori, două momente: 1° *tendența vieții să se mențină*, sau, cum zice Spinoza, *tendința perseverării în existență*, și 2° oarecari *pedici* în desfășurarea acestei tendințe, fie puse în cale-i de schimbări mai mult sau mai puțin brusce în mediul ambiant, fie de competițiunea animalelor similare. Nu există viață fără să se ridice opoziții în fața ei. Nu există viață fără contrariedade a vieții.

Dacă conservarea implică contrariedade, cum atenția e legată, cum am văzut, de conservare, urmează că e un efect de contrariedade, de contrast, de opoziție.

Să presupunem că ar înceta toate opozițiile pentru noi, toate rezistențele, și cele ale mediului fizic, și cele pe cari le desfășură viața socială. Impulsul vieții n'ar mai întâlni nici o piedică, el s'ar desfășura în linie dreaptă, această funcțiune neturburată ar crea un organism perfect, care ar funcționa admirabil, dar viața sufletească, conștiința, atenția, s'ar retrage din el. Acestea ar fi ceva de prisos pentru un organism așa de perfecționat, ar constitui chiar o piedică. Omul ar fi un automat perfect, și n'ar avea nevoie să fie alt ceva. La ce i-ar folosi atunci făcarea conștiinței, lumina atenției și a reflexiunei, când celulele nervoase ar avea, ele singure, grije de totul, ar da drumul întregului mecanism omeneșc, atunci când nevoia ar cere, și când n'ar avea nevoie să se ingenieze spre a paraliza mișcărilor protivnice, pentru că am făcut supoziția extremă că n'ar exista astfel de mișcări. Nici un sens n'ar fi ca ele să se *dubleze de conștiință*, din contră, ar fi un non sens.

Presupunerea noastră extremă dovedește, îndeajuns, că atenția și conștiința se datoresc unui fenomen de contrast, și în cele ce urmează ne propunem numai să schițăm evoluția atenției în funcțiune de acest fenomen de contrast.

După o teorie foarte ingenioasă a psihologului italian Rignano, atenția derivă din ceace el numește *simțuri dela distanță*, în deosebire de alte simțuri pe care le numește cu termenul negativ, *simțuri nu dela distanță*, sau de contact imediat. Or, deosebirea între aceste simțuri, cum vom vedea îndată, e că cele dintâi întâlnesc mai multă opoziție în desfășurarea funcțiunei lor, pe când la cele din urmă opoziția se reduce într'o măsură largă.

Să revenim, pentru a înțelege aceste distincțiuni, la animalele inferioare, monocelulare sau policelulare sim-

ple. La aceste animale există numai simțuri nu de la distanță, și anume unul singur: *un tact rudimentar*. N'au nici ochi, nici urechi, nici nas, adică simțuri dela distanță. Membrana exterioară ce învâluie capul lor le pune în comunicație cu mediul ambiant, ele se lipsesc imediat de acest mediu, că să vorbim astfel, și acțiunile favorabile cum și defavorabile ale mediului asupra lor sunt simțite prin acest înveliș exterior, prin această piele, să-i zicem, care le'mbracă tot corpul. Organele cu cari prind elementele nutritive, cum știm, sunt pseudopodele, care nu sunt altceva decât niște *emisiuni* ale membranei învelișului, niște prelungiri ale ei. Ingerarea particulelor nutritive naște desigur, o *satisfacție organică* și în aceste emisiuni ale membranei, și în corpul celulei. O modificare se imprimă celulei, o urmă se gravează, urmă care influențează al doilea act care se va repeta. Or, modificare cu modificare, gravare cu gravare aduc o schimbare în celulă, o diferențiere, un început de organizare la vreunul din polii ei. Rignano denumește această conservare de influențe, de urme, de modificări, un proces de *memorie biologică*, un fapt *mnemonic*. Și cum am văzut că influențele acestea se dublează de o *satisfacție organică*, de o licărire de sensibilitate, și această licărire va lăsa urmele ei, se va produce deci și un fapt mnemonic afectiv. O memorie afectivă rudimentară va lua naștere, diferitele urme afective se cristalizează, se încrustează în memorie. Și atunci de unde primul impuls de viață era orb, cele următoare sunt luminate de acele urme afective; acum animalul *dorește* ceea ce întâi i-a produs satisfacție. Or, la simțurile nu dela distanță sau simțuri de contact imediat, această satisfacție e imediată, aproape în majoritatea cazurilor, satisfacția nu e „suspendată”, cum se exprimă Rignano. Dorința, dacă ea există, e un moment infinitezimal, căci satisfacția nu întârzie de loc. Să presupunem totuși că o opoziție se ridică și în fața vieții acestor animale. Faptul e desigur posibil. Punându-le într'un mediu cu corpusele străine de funcțiunea lor asimilatoare, punând niște infuzorii într'un mediu cu temperatură deosebită de a aceluia în care au trăit până atunci, sau cu o altă constituție chimică, animalele în primul moment vor deslănțui tot aparatul pe care îl deslănțueau în vechiul mediu. Vor întinde pseudopodele, vor tinde, ca în vechiul mediu, spre elementele trebuitoare, în virtutea urmelor afective pe care acestea le gravaseră. Dar tendința aceasta va fi numai decât amăgită, o *decepție* va lua naștere, și în locul mișcărilor pozitive, altele negative se vor produce și ele vor retrage pseudopodele. Readuse într'un mediu identic cu cel vechiu, echilibrul de sigur se va restabili, pseudopodele vor funcționa ca înainte. Dar, dacă din nou le aducem într'un mediu diferit, experiența negativă de adineauri, *neplăcerea organică* va pune frâu impulsului spre mișcare, animalul nu va mai avea încredere, se va feri, va fi în așteptare, va fi cu băgare de seamă, se va apronia încetul cu încetul de corpusele străine, va fi deci *atent* asupra lui, nu va mai porni orbeste ca înainte. Iată aici o licărire de atenție. Animalul pune un interval între excitație și satisfacție, o suspendă, o amână pe aceasta. Care e pricina acestei suspendări? E opoziția întâlnită adineauri, e contrarietatea, e decepția ce s'a produs atunci. *Atenția deci isvorăște dintr'o contrarietate*, aceasta e teoria la care se oprește Rignano.

La aceste animale inferioare însă, grație simțului dela apropiere, singurul existent: membrana învelișului, satisfacția e mai totdeauna imediată. Ele înoată în mediul nutritiv, aderă la el prin toate părțile lui, și el la răndu-i pătrunde în organismul lor imediat, și

prin toate părțile, cu particulele nutritive ce conține. Deci, nu e o necesitate atenția la aceste animale.

Altfel e la animalele cu simțurile de la distanță. La acestea, nu mai vine mediul așa de ușor, nici ele nu se duc la el așa de ușor; sau, mai bine zis, nu-l găsesc așa de ușor. Apoi, mediul în care trăesc ele e mai mult supus schimbărilor, pe când cel aquatic al monerelor e mai staționar. Deci contrarietățile vieții sânt mai multe la aceste animale. Dar sisteme de adaptări, adică coordonări între excitații exterioare și senzații interioare, se produc. Animalele au diferite funcțiuni cu diferite sisteme de organe, cari funcționează de foarte multeori pe baza deprinderilor, în mod automat. Și la aceste animale, nu se interpune totdeauna un moment între excitație și reacție. De cele mai multeori satisfacția nu e suspendată, e imediată. Animalul reacționează *instinctiv*, adică deslănțue o serie de mișcări înrădăcinate adânc în organismul lui, în cursul timpului.

Să luăm un animal din acestea și să ridicăm o contrarietate în fața vieții lui. Rignano citează în această privință o experiență foarte interesantă: Se introduce o știucă într'un vas; în acelaș vas se introduc diferiți peștișori și râme cu cari ea se nutrește, însă se dispune așa încât știuca să nu poată ajunge la peștișori, aceasta printr'o sticlă, interpusă așa încât știuca să-i poată vedea numai. La vederea peștișorilor știuca se repede îndată să-i înghită. Dar încercarea e infructuoasă. După o serie de încercări infructuoase ea se liniștește și stă într'un colț. Ridicând acum peretele despărțitor, știuca continuă să stea liniștită, deși de sigur ea continuă să vadă peștii. Satisfacția e suspendată, animalul e neîncrezător, nu se mai repede, e decepționat, e atent de aci înainte asupra mișcărilor lui, pe care nu le va mai deslănțui orbeste. Simțul de la distanță, vederea, nu aduce satisfacție pentru celelalte simțuri; distanța se pune și între mediu și simțurile celelalte, miros, gust, etc. Deci contrarietatea amână satisfacția, pune animalul în *expectativă*, adică dă naștere atenției.

Un animal de pradă se repede la toate animalele pe cari le crede că-i pot fi pradă. Adică scurtează distanța dintre el și mediu, spre a se pune imediat în atingere cu mediul. Dar dacă animalele asupra cărora se repede sânt mai puternice și nu le poate învinge, a doua oară la vederea lor nu se mai repede, nu mai vrea să scurteze distanța, să se satisfacă imediat, din contră lungeste distanța, se depărtează, fuge, sau dacă stă locului, stă în expectativă, așteaptă cu prudență, pân-dește, e *atent* deci. Gustul e un simț care ar vrea să să pună îndată în atingere cu mediul, să tae distanța și ar face-o, dacă n'ar fi simțul mirosului, simț mai de la distanță, și al vederei, și mai de la distanță, cari, prin experiențele sau lecțiunile ce le-au administrat contrarietățile vieții, pun pe animal în bănuială, opresc deslănțuirea instinctivă a mișcărilor, pun adică distanță între animal și mediu, interval între excitație și reacție.

Copilul se repede la toate obiectele albe asemenea zahărului și le duce la gură. Percepția albului deslănțue îndată toate mișcările pe cari le produsese percepția anterioară; atunci ea nu pusese distanță și interval între mediu și gust. Așa și la a doua percepție, reacțiunea va fi imediată. Dar acum albul e al unei crete sau al unei bucăți de lumânare. Gustul e amăgit, decepționat, și, de aci înainte, la vederea albului, nu se va mai repezi, va sta în așteptare, va pune distanță între excitație și satisfacție; vederea va avea cu adevărat un rol de organ de distanțare între individ și mediu. Deci, copilul va fi cu băgare de seamă, *atent*

Iată dar că, și aici, atenția provine dintr'o contrarietate, dintr'un fenomen de contrast.

Copila care, condusă la plimbare de bona ei, zice Rignano, vede de odată pe mama ei pe trotuarul opus, e gata să se repeadă la ea. Dar bona țipă deodată: «Ferește-te, trece o trăsură!», și imediat avântul început se oprește. Apoi, odată trăsura trecută, el reîncepe iarăși, și copila a și făcut un pas nou înainte, când sosirea altei trăsuri face pe copil să se dea iar înapoi. Antagonismul celor două afectivități de dorință și de teamă cari simultan sânt deșteptate în copilă de vederea mamei sale și de trecerea repetată a noilor trăsuri, reese în chipul cel mai evident din pașii pe cari ea îi face neîncetat înainte și înapoi; el se oglindește ușor chiar și în expresia ochilor ei mici, vii, cari strălucind de ardoare și mulțumire în momentul de a începe noul pas înainte, iau din contră în momentul următor o expresie de contrarietate și de neliniște când privesc sfioși o alta din plictisitoarele trăsuri ce nu se mai sfârșesc. În fine strada odată liberă detot, orice stare de frică dispărând și cu ea orice „stare de atenție, copila plină de bucurie își poate atunci realiza cu totul dorința, alergând în brațele mamei sale¹⁾”.

Acest antagonism afectiv, zice Rignano, se manifestă într'un chip foarte vizibil în oarecari stări tipice de atenție, în cari intervine o „alegere“ foarte subtilă a modalităților celor mai imperceptibile dintr'un act.

Spre exemplu, jucătorul de biliard, care a și pus vârful tacului pe bilă, e împins înainte de toate, de dorința de a da lovitură și e gata să-i dea drumul, „dar însă și tenziunea prea pronunțată a mușchilor brațului îi însuflă teama de a da o lovitură prea tare, cum i s'a întâmplat puțin înainte, și atunci, sub impulsia acestei stări afective contrarii, mușchii se desțind puțin; dar mișcarea această de tenziune pe care jucătorul o simte atunci producându-se, și care și ea e legată de o amintire a unei lovituri dinainte care a fost greșită din cauza vitezei insuficiente imprimată bilei, deșteaptă în el teama contrară de a da o lovitură prea slabă: în oscilațiile mai mult sau mai puțin simple ale brațului cari apropie sau depărtează de bilă vârful tacului înainte de a da drumul loviturii, cei ce sunt de față la joc văd ogbindindu-se succesivnea foarte repede de afectivități opuse cari se deslănțesc treptat, și cari rând pe rând se atenuiază sau se întăresc pentru a ajunge la rezultatul final de a imprima bilei forța necesară”.

În lumea noastră omenească opozițiile vieții sânt așa de crâncene și multiple, viața socială le-a sporit în chip așa de covârșitor, încât ne-a deprins să punem totdeauna distanța între noi și mediu, să fim bănuitori, neîncrezatori, prudenți, totdeauna în expectativă atenți. Atenția puternică ce caracterizează pe omul civilizată modern, încordarea extremă la care e silit, e datorită opozițiilor, contrarietăților ce întâlnește în lumea în care se mișcă.

Resumând teoria lui Rignano asupra genezei atenției putem spune: *atenția e născută cu simțurile de la distanță și provine dintr'un contrast între starea afectivă de satisfacție datorită unui grup de experiențe și altă stare afectivă de nesatisfacție, datorită unui grup de experiențe contrarii, deci dintr'un antagonism de afectivități.*

Această teorie, foarte ingenioasă, nu e absolut nouă în esență. Ideia că conștiința și atenția se deșteaptă din distincții și contrarietăți, e o idee aruncată de mult în circulația ideilor psihologice, de școala em-

piristă engleză (Spencer și în deosebi Bain.) Desvoltări foarte întinse i-a dat și Höfding în a sa *Esquisse d'une psychologie fondée sur l'expérience*. E importantă introducerea, în această teorie a originii atenției, a distincției între simțurile de la distanță și cele nu de la distanță sau de contact imediat. E o încercare foarte serioasă de a lumina fenomenul atenției elementare, rudimentare, spontane.

Această teorie se poate aplica mai greu fenomenelor de atenție superioară, voluntară. Totuși, socotim că li se poate aplica și lor. Să luăm un exemplu, un exemplu extrem față de atenția primitivă, spontană. Filosoful sau savantul cari urmăresc o problemă, un șir de raționamente, câtă vreme nu întâlnesc, în această urmărire ideii contrarii, opuse drumului ideilor lor, nu sânt propriu zis într'o stare de atenție, ci într'una de *meditație*. Distincția nu e subtilă. Există și o adaptare intelectuală, cum există una la mediul fizic. Există un organism de idei, de reflexiuni, care funcționează ușor, liniștit, câtă vreme nu întâlnește în cale-i piedeci. Savantul sau filosoful au anumite obiceiuri de cugetare, de raționament, și, ori de câte ori cugetă la o problemă, cugetă cu acest mod habitual, deci oare-cum instinctiv, cugetarea curge ușor, inconștient, dacă am putea spune astfel. Dacă însă noua problemă nu încapă, într'un anumit moment, în cadrele habituale ale raționamentelor lor, atunci se produce deodată o ciocnire, *atenția* se deșteaptă, și ideile care curseseră întâi ușor sânt readuse deodată în centrul atenției, sânt fixate acolo mai îndelung, cercetate mai deaproape; deci acum ele inspiră o neîncredere, deșteaptă îndoeli asupra adevărului lor, și cu aceasta deșteaptă o stare afectivă neplăcută, care contrastează cu starea afectivă plăcută care însoțise curgerea neturburată a reflexiunilor. Dacă, la această examinare mai atentă, greutatea se rezolvă, problema reintră iar în făgașul obișnuit, și starea de atenție se transformă iar într'una de meditație, de reflexie liniștită, până când o nouă greutate, turburând din nou mersul acesta liniștit, ciocnindu-l iar, și născând o altă stare afectivă neplăcută, readuce starea de atenție, adică fixarea mai silită, mai forțată a ideilor, starea de tensiune mai pronunțată, caracterizată prin sentimentul cunoscut de efort.

Dacă am putea fi de față să surprindem tot jocul fizionomiei savantului sau filosofului am vedea negreșit, ca și la jucătorul de biliard, ogbindindu-se această luptă între afectivități contrarii, în mimica lor când liniștită când turburată. Deci, și în acest caz extrem, atenția provine dintr'un fenomen de contrast afectiv.

Am arătat mai sus că un izvor bogat de opozițiuni, de contrarietăți vine și din complicarea din ce în ce crescândă a vieții sociale. De altfel, întreaga fenomenalitate socială apare ca un fenomen care turbură viața organică, sistemul de adaptări la mediul fizic. Esența fenomenului social, după Durkheim, e de a fi *coercitiv*, constrângător. Presiunile pe care le exercită mediul social asupra individului, după ce în primul moment nasc în el o durere, o stare afectivă displăcută, întru cât vine să turbure obiceiuri învechite, după ce deci deșteaptă atenția și conștiința, sfârșesc prin a toci sensibilitatea individului; el se obișnuiește cu formele sociale nouă, se adaptează lor și se comportă față de ele, de acum înainte, în mod automatic, instinctiv. Pe urmă formele nouă ce se mai introduc, după ce, turburând și ele sistemul de adaptări la mediul social — opinii colective, credințe, tradiții, superstiții — nasc afectivități contrarii celor anterioare și deci deșteaptă și ascut atenția, sfârșesc prin a intra și ele în obiceiurile indivizilor, aceștia sfârșesc prin

1) Rignano, *De l'Attention*. Scientia, Revue internationale de synthése scientifique. Bologna.

a se adapta și la acestea și a se comporta față de ele în mod instinctiv, automat.

Dar fenomenul social nu se prezintă numai cu acest aspect coercitiv, constrângător. Sânt și adaptări voluntare la forme nouă, cari se răspândesc și se înrădăcinează în sufletul social pe cale de *imitație voluntară* (legea imitației a lui Tarde). Or nu e greu de arătat că teoria atenției, expusă mai sus, se poate aplica și în cazul acesta. O formă nouă, o *invenție*, cum zice Tarde, chiar când nu e impusă, turbură cât de puțin echilibrul sufletesc al celor ce, fascinați de ea, de succesul ce a adus inventatorului, vor s'o imite. Trebuie să-și schimbe într'un sens structura sufletescă, spre a se adapta acestei forme originale. În această încercare de adaptare, se produce un contrast între obiceiuri vechi, adică tendințe afective vechi, și stări afective nouă, pricinuite de încercări cari nu pot isbuti dintr'odată. Din acest contrast isvorăște o atenție deosebită față de noua formă, ea deșteaptă interesul în cel mai înalt grad.

I. Nisipeanu

CRONICA ȘTIINȚIFICĂ

NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE

Balanța lui Ramsay. — Știința, până azi, nu avea trebuință de cântărit decât până la o *zecime de miligram*, cântărire obținută cu balanțele de precizie instalate în toate laboratoarele, și care întrecea de multe ori chiar limitele obișnuite; iar pentru anumite cazuri rare și numai calitativ, ea se adresa *analizei spectrale* care îi descoperea urme de materie până la o *zecime de milionime de miligram*, sau pentru rocile radifere cu *electroscopul* până la o *zecime de miime de milionime de miligram*.

Iată câte-va cifre într'adevăr extraordinare. Cu toate acestea nimeni nu va crede că chiar această minune poate fi întrecută, adică să se găsească trebuința unei determinări *cantitative* de materie, mai mică ca cea de mai sus. Când iată că *radiul* a făcut și această minune și manipularea lui a obligat pe savantul *W. Ramsay* să inventeze o balanță care să cântărească până la *două sau trei milionimi de miligrami* adică foarte aproape de ceea ce numai analiza spectrală eră în stare să ne dea.

Această minune a științei experimentale se bazează pe o veche invenție de fizică numită *baroscop*, care nu este altceva decât un cântar bazat pe *principiul lui Archimede* aplicat gazelor. El se compune dintr'o bulă metalică goală, adaptată la unul din capetele unei pârgii de balanță, pe cât timp de celalt capăt este atârnată o greutate mai mică. Forța produsă de aerul deplasat de volumul bulei, echilibrează greutatea.

Acum, dacă în loc de o bulă de metal punem una de sticlă plină cu aer, de care să putem prinde corpul de cântărit, și instalăm apoi tot aparatul într'o cutie în care se poate face *vidul*, obținem cu chipul acesta *balanța de supraprecizie a lui W. Ramsay*. Pentru fiecare milimetru de presiune în minus sau în plus după principiul lui Archimede, bula va cântări mai mult sau mai puțin, deci pârghia va înclina într'o parte sau

în alta, și acest mai mult sau mai puțin reprezintă 0,00000355 miligrame, adică trei milionimi de miligram.

Cântărirea unei cantități de *emanație de radium*, de pildă, se face prinzând acea cantitate de *bulă*, pârghia fiind atunci deviată, pentru a o duce la loc, adică pentru a ușura bula, se ridică presiunea aerului în cutie cu atâția milimetri câți trebuie, iar numărul acestor milimetri înmulțit cu 0,00000355 va reprezenta greutatea în miligrame a acelei cantități.

Manipularea este din cele mai grele și o îndelungă obișnuință numai, poate să dea rezultate satisfăcătoare.

Oricum, ea nu ne poate înșelă, cât ne-ar înșelă de pildă... «palanțele» oltenilor noștri.

Mărirea aparentă a lunii la orizont. — De câțva timp, în lumea astronomiei se discută cu foarte mare curiozitate un fenomen din cele mai comune, dar totuși din cele mai extraordinare, pe care ni-l prezintă natura.

Toată lumea știe, căci toată lumea a văzut, cum luna când răsare este de aproape trei ori mai mare decât când se află în mijlocul cerului, că culoarea ei este roșie în primul caz, iar în celalt, albă. Ei bine, acest fenomen nu ar fi decât o *iluzie optică*, adică o părere a ochilor noștri, căci în realitate lucrul nu stă astfel. Fotografii luate la mici intervale de timp, arată că luna nu-și schimbă diametrul nici într'un caz, doar că devine puțin *ovală* la răsăritul ei.

Explicări se dau multe, unele mai științifice decât altele, unele mai puțin verosimile decât altele; un fapt rămâne însă în picioare, anume că dacă vederea noastră ne poate înșelă în așa fel într'un fenomen atât de apropiat de noi, ce trebuie să fie pentru cele mai îndepărtate? Oare tot ceea ce vedem pe vastul firmament este realitatea sau totul este o *iluzie*?

Oare realitatea să existe ea undeva, mai aproape chiar, sau mai degrabă să credem că *universul este în noi și nu în afară de noi*?

Lemn incombustibil. — Pentru țara noastră unde lemnul intră în mai mare proporție decât în alte părți în construcție, invenția lemnului incombustibil este de o prețioasă utilitate publică, și ar trebui răspândită cât mai mult. Chiar în alte părți, unde lemnul nu are atâta întrebuințare și totuși câte catastrofe nu s'ar evita dacă lemnul ar putea să nu mai ia foc, dar mi-te în țările noastre și prin orient, unde lemnul este primul element de construcție! N'ar mai trebui permisă construirea de localuri publice ca: *teatre, circuri*, mai ales *cinematografe* decât în lemn de acesta incombustibil.

Și obținerea acestui produs este foarte lesnicioasă. Se împregnează lemnul cu *sulfoborat de amoniac* prin electricitate, operație care nu necesită decât puține cheltueli de instalație, și cari ar putea apoi da loc la o industrie destul de productivă.

Heliotropismul radiului. — Până acum se știu că plantele au o predilecție pentru *lumina solară*, că se înclină către ea, că le e în sfârșit de o necesitate absolută întru dezvoltarea lor, și că formează una din condițiile esențiale de viață. Azi, s'a descoperit de către *Molisch*, că și *radiul*, pe lângă toate buclucurile pe cari le-a făcut în *fizică și mecanică*, a mai făcut unul și în Biologie, de oarece s'a constatat experimental că el are proprietatea de a atrage germeii de ovăz către el, adică de a-i îndoi în partea unde se află el!

Vom avea desigur o nouă serie de surprize, căci legătura între *viață, radium și soare* trebuie să ne dea

surprize, radiul emanând particule de materie iar soarele lumină, adică energie nematerială. Ori, atunci și soarele este un rezervor de emanații ca radiul? Și atunci între viață, emanație, electricitate și particule este o strânsă legătură.

Em. Grigoraș

ALTE UNIVERSURI

— Cercetările recente —

Încă înainte de a se cunoaște multe din ceea ce știm azi cu privire la construcția universului nostru, filosofil, ca și astronomii, dar mai mult cei d'întâi, au dat ideea că universul în care se află și soarele nostru ca un umil membru, poate că nu e decât un membru al unui număr infinit de alte universuri depărtate unele de altele la distanțe pe cari nu le mai putem măsura.

Swedenborg, Lambert și alții au susținut această idee care a fost întărită și mai mult, când Herschel a a descoperit nenumărate nebuloase. Herschel, dar și mai mult urmașii săi, credeau că toate obiectele nebuloase ce se văd cu ajutorul lunetelor în special, sunt în realitate îngrămădiri de stele, și dacă unele nebuloase rezistă celor mai puternice instrumente și tot nu se rezolvă în stele, cauza e prea marea depărtare la care se află. Spectroscopia și-a dat însă părerea ei bine stabilită: există și nebuloase gazoase; Huggins a fost cel dintâi care a dovedit aceasta.

Au rămas însă multe nebuloase, cărora astronomii englezi în special le zic „nebuloasele albe” și cari deși nu au putut fi rezolvate în stele, se știe cu siguranță că sunt îngrămădiri colosale de stele, ce se află la depărtări enorme.

Așa e cazul, de pildă, cu marea nebuloasă din Andromeda, care cu ochii liberi se vede ca o stea nebuloasă de mărimea 4.^b, adică între mărimea 4 și mărimea 5.

Cu o lunetă mică i se vede forma cea eliptică, iar fotografia ne dă o imagină măreață, pe care oricare om cult ar trebui să o vadă, spre a-și da seamă de splendoarea unora din corpurile cerești.

Unii cred că au reușit să vadă în această nebuloasă nenumărate stele, dar aceasta nu e sigur, suntem însă siguri pe ceea ce ne spune spectroscopul, anume că nebuloasa din Andromeda nu e o nebuloasă gazoasă, ci e formată din sori extremi de depărtați de noi și poate și mai mici decât soarele nostru. Formează nebuloasa din Andromeda un alt univers? Toate celelalte nebuloase „albe”, sunt și ele tot atâtea universuri? Universul vizibil, e acela pe care îl vedem cu ochii, cu lunetele, cu ajutorul fotografiei. Pentru un locuitor însă de pe o planetă ce s'ar învârti în jurul unuia din sorii ce formează nebuloasa din Andromeda, universul ar fi un altul, iar întregul nostru univers, cu cele câteva sute de milioane de stele, ar fi o nebuloasă.

Proctor, Gore și alții au adus argumente destul de convingătoare, că toate nebuloasele fac parte integrantă din universul vizibil, din universul nostru, că se găsesc în el și deci nu formează fiecare din ele un univers aparte.

Nu toți împărtășesc însă această părere. Unul dintre aceștia, anume Frank W. Very, dela observatorul Westood din Massachusetts (Statele Unite), a publicat zilele trecute un interesant studiu în *Astronomische Nachrichten* din Kiel, organ oficial al astronomiei de pe întreaga planetă și în care se publică studii în vre-o cinci șese limbi, după naționalitatea astronomului care scrie.

Studiul acesta e lung, și vom indica aci numai rezultatele la care a ajuns autorul. După dânsul, nebu-

loasa din Andromeda e un univers deosebit, de vră-o patru ori mai mic în dimensiuni decât al nostru, format din stelă ce au aproape aceleași mărimi ca stelele universului nostru. Lumina, făcând aproape 300.000 kilometri pe fiecare secundă, ar ajunge dela acel univers până la noi în 1579 ani, iar lumina ce ne vine dela nebuloasele „albe” de dimensiuni mai mici și cu strălucirea mai slabă, ne-ar veni într'un milion de ani. Ele ar fi tot atâtea universuri distincte.

Gore însă, în *Visible Universe* (pag. 320—321), admitând că cele mai mici stele din universul nostru se află de 2300 ori mai departe decât steaua cea mai apropiată de noi, și admitând că între un univers și altul, s'ar păstra proporțiile dintre un soare și altul, luminei i-ar trebui 90 milioane de ani, ca să ajungă dela un alt univers până la noi. Un asemenea univers nu ar mai avea pentru noi diametrul aparent al Lunii, ci ar fi de treizeci de ori și mai bine mai mic.

Și Gore dă următoarele trei explicații pentru a arăta de ce nu s'ar putea observa un alt univers:

1) Distanța celui mai aproape univers ar putea fi așa de mare, încât lumina nici să nu fi ajuns până la noi încă. Epocile geologice, cari presupun însă timpuri colosale de îndepărtate, fac ca explicația să pară imposibilă. Aceasta o spune chiar Gore.

2) Dincolo de marginele universului nostru există poate o «subțiere» a eterului luminos, care se sfârșește într'un gol (vacuum) absolut; acest gol ar opri bineînțeles, trecerea luminei prin spațiu.

3) În spațiul vast care desparte sistemul nostru sideral de cel mai apropiat vecin al său, poate are loc «stingerea luminei (extinction of light), în eter, ceea ce produce un fel de voal cosmic (cosmical veil) putând astfel să ascundă vederei noastre galaxiile externe.

Gore nu credeă însă în această din urmă explicație, pe care a luat-o în cercetare astronomi ca Tikoff, Nordmann și alții, din alte considerațiuni.

Toți astronomii cred în existența altor universuri, dar după cum se vede, greutatea e de a deslegă problema de mai sus.

Sunt alții, dar o minoritate, cari cred că universul în care ne aflăm noi nu are limite, cași spațiul, cași timpul și că dacă nu vedem toate stelele ce-l compun (și cari în cazul acesta ar forma un fel de puzderie luminoasă peste tot cerul), e că stelele cele mai îndepărtate suferă extincțiunea luminei.

În orice caz, discuția științifică a acestor probleme nu putea să înceapă decât în acești din urmă ani, când s'au făcut în domeniul astronomiei siderale descoperiri atât de însemnate.

Oamenii practici, cari nu se interesează de știință, decât atunci când ea aduce un folos practic, se pot întrebă cu drept cuvânt la ce slujesc toate aceste sforțări supraomenești, pentru a răpi naturii secretul construcțiunei universului nostru și al altor universuri.

Dar, pe lângă plăcerea intelectuală de o intensitate pe care nici artistul nu poate să o resimtă, pe lângă satisfacția că-ți ocupi golul vieții cu una dintre cercetările, nu numai cele mai științifice, dar și cele mai adevărat filosofice, cunoștința adevărată a universului ne învață să fim mai buni, mai solidari, căci suntem legați cu toții de același mic glob ceresc. Ne aflăm pe un observator mobil, ce alunecă în spațiu cu o iuțeală formidabilă și de pe care putem privi și studiă nenumăratele lumi ce-și desfășoară măreția înaintea noastră.

Cei vechi deosibeau cerul de Pământ, totul de-o parte; dar și Pământul e tot în cerul pe cari și-l închipuiau și care nu există, căci nu există decât spațiul nesfârșit, în care se rostogolesc milioane de sori cu milioane de planete.

Victor Anestin

ÎNSEMNĂRI

IN TOIUL ACTIVITĂȚII POLITICE.— Se socotesc afacerile oamenilor politici. Se constată care dintre ei e mai „imper-tinent” sau care e mai „insolent”, — fără a mai ține socoteală de cei cari țin să stabilească pe cei mai „obraznici” sau pe cei cari sunt mai susceptibili în chestii de familie... Se dau interview-uri, care se desmint.

Se aude profeția unuia care se crede investit „să dea sfaturi acestei țări” sau blestemele altuia care se crede un martir al neprihănitelor lui intențiuni economice. Se face... greva vorbei (vai! o grevă a vorbei într'un parlament, cât n'ar bucura ea pe cei mai mulți din „representanții” nației!) pentruca mai pe urmă să amenințe o adevărată obstrucțiune. Se încep lupte cari nu se sfârșesc. Se dau explicații cari nu se cer sau se cer altele cari nu se dau. E viața politică românească în toi. Niciodată mai bine colorată, mai exact afirmată în tot ce i-am putut da noi mai specific în practica noastră constituțională, — ca acum.

Politica se precizează, din zi în zi mai plăcut, ca un sport interesant; mai mult sau mai puțin sănătos.

Și poporul se îngrămădește în fiecare zi să-și privească luptătorii.

Se urmăresc cu atențiune loviturile, se apreciază pasionat, se incing discuțiuni aprinse (garantăm: mult mai parlamentare ca cele din Senat), ceasuri întregi după terminarea ședințelor cetățenii uită de treburile lor comentând ultima repriză a luptei. Și apoi se țin de urma luptătorilor cu aceiași curiozitate naivă și fără scop, cu aceiași stăruință serioasă și inconștientă, cu care urmăresc copiii pe saltimbancii cari i-au amuzat la circ.

— „Cade guvernul”, — „ași! intră Take”, — „o să fie revoluție”, — „o! nu primește regele”, — „uite pe Fleva...”. Și poporul se frământă turburat și funcționarii nu mai lucrează în biourouri de atâta interes cuceritor pentru politică, și cafenelele nu mai sunt încăpătoare, și cocoanele nu mai găsesc loc în tribunele senatului, și garda Senatului trebuie să facă adevărate manevre ca să salveze atmosfera matului corp. E un fior de exaltare ce-a învăpăiat conștiința politică a fiecărui cetățean. Și pentru prima oară cetățenii sunt oameni sinceri.

Și știți care e, în formulă mai puțin parlamentară, — adică într'o formulă pe care n'ar putea-o glăsuși gura parfumată a unui prinț român nevoit de soartă să fie și senator — știți care ar fi miezul luptei? El s'ar rezumă în următorul scurt dialog:

— Ați furat!

— N'am furat.

— Dece să luați numai D-v.?

— Dar, n'am voit să luăm așa de mult.

Și cetățenii tresar aprinși în adâncul conștiinței lor cetățenești: sunt în luptă principiile politice și (vai!) interesele țării. — *l.* —

CEL MAI NOU CURS UNIVERSITAR e cel de istoria artei pe cari îl va face d-l Tzigara-Samureaș. El s'a și deschis în ultima sâmbătă a lui noiembrie. Cel mai stăruitor decorativ dintre miniștri, d-l C. C. Arion, a ținut să aziste — alături de alți invitați — la această primă lecție pe care o prezidă însuș rectorul Universității noastre. În sală erau și studenți. Pentru ei — nu ne îndoim — a vorbit noul profesor. D-sa a adus elogii lui Odobescu al cărui singur moștenitor legitim ne-a asigurat că este; a recunoscut că un curs de istoria artei este foarte greu de făcut, mai ales la o școală specială cum ar vrea să fie cea de belle-arte (elevii domnului Tzigara o pot atesta oricând), — și s'a scuzat prin aceasta de faptul că catedra D-sale e suplinită de un student. A arătat că istoria artelor e superioară tuturor științelor și disciplinelor din lume; că istoria e... istorie; că filosofia nu are utilitate socială — ș. a.; a definit însăfârșit arta ca o putință, lăsându-ne să credem despre istoria ei ce vom voi. La urmă, rectorul, d-l Pangratti, mișcat de cuvântarea d-lui Tzigara, a adus elogii... M. S. Regelui, rugând pe conferențiar ca pe viitor să arate mai multe poze. Noul profesor nu a răspuns, dar toată lumea a plecat convinsă și mulțumită că așa va fi.... Și așa a intrat d-l Tzigara la Universitate. De fapt a intrat pe poarta din dos. Iată de

ce: anul trecut, Ministerul instrucțiunii a întrebat Universitatea dacă nu are nevoie de o catedră de istoria artei. Gândindu-se probabil la d-l Tzigara, la care se gândea și ministrul, profesorii au răspuns că nu le trebuie așa... catedră. Lucrurile erau aci, când, în toamnă, Ministerul creează budgetar — trecând peste avizul Universității — catedra și numește profesor suplinitor pe d-l Tzigara. Cândva, un profesor mai vechiu era de părere că cu ouă roșii nu se poate lua o catedră universitară; astăzi, într'o minunată consecuență, d-sa azistă la lecțiunea de deschidere a unui curs creat pieziș, și e foarte împăcat în conștiință. Pentru că vedeți, Domnul Tzigara e între altele primul amănunt al regenerării universităților. — *V.* —

VERSURI PATRIOTICE.— „Fericiti cei care nu flămânzesc și nu insetoșează după lucruri nouă, căci aceia siii *Mediocrității* se vor chemă”. Aceasta ar fi cea dintâi fericire pe care un Messia modern ar rosti-o după muntele Inepției contemporane.

E îngrozitor să te gândești la ușurința, la graba, la bea-titudinea cu care atâția iau pana în mână pentru ca să scrie; și totuși se cuvine să ferecești pe oamenii aceștia care n'au fost ursiți să știe ce înseamnă să fii chinuit de Demonul acela nemilos al lucrurilor și formelor nouă. Oamenii aceștia, vor urmă să scrie mulțumiți, versuri ca cele de mai la vale, apărute zilele acestea într'un ziar cu sute de mii de cititori:

Sunt șapte lustrii astăzi... Din gloanțele păgâne

Ați făurit eroc coroana de oșel —

Ne-ați dat o țară mândră iar patriei române

I-ați luminal cărarea spre un albastru țel.

Istoria ne spune să vă cinstim slăvirea

Și azi, din noaptea vremii, vă desgrupăm mărirea

Și vă slăvim, eroi, —

Căci voi ne-ați dat lumina de astăzi, libertatea,...

Versurile acestea mi-aduc aminte de o întâmplare sfâșietor de penibilă petrecută acum câțiva ani în mausoleul capelei românești din Plevna. Unul dintre veteranii români care vizitau capela, luă tidva unui biet dorobanș și într'un avânt extatic o întinse celor de față ca s'o sărute... A fost un gest nenorocit, căci nimeni nu s'a găsit așa de patriot.

Noi nu vom fi așa de exigenți cu autorul versurilor de mai sus; ci ne vom mulțumi numai să-i amintim de vorbele unui mare desmoștenit de patrie, care a scris totuși *Cei doi grenadiri* și care spune că nu-i decât un pas dela sublim la ridicul. — *Z. Z.* —

TEATRUL ROMÂNESC ÎN ARDEAL. — În urma articolului din no. 4 al Revistei noastre, semnat de d. *Emil Isac: Lipsa unui teatru românesc în Transilvania*, un „vechiu membru” al Societății de teatru în Ardeal, se socotește „dator cu explicări cititorilor revistei noastre și numai pentru aceștia scrie rândurile ce urmează”, în *Gazeta Transilvaniei* din Brașov:

1. Societatea teatrală română din Ungaria s'a înființat din partea entuziaștilor noștri, în anul 1871. Părintele ei a fost Iosif Vulcan, care în împrejurările știute, a făcut ce-a putut, pentru acest făt al sufletului său.

2. Societatea până la transformarea statutelor n'a putut lucra absolut de loc mai mult, decât a lucrat. Chiar și așa alături de vechile statute, prin activitatea inaugurată, depășise sfera paragrafilor stațutari, încă dela adunarea generală ținută în Bistrița.

3. Numai dela adunarea generală extraordinară, ținută anul trecut în Brașov și numai grație stăruințelor d-lui Dr. Ion Mișu, prin adăugirea a doi paragrafi noi, societatea are de acum dreptul să subvenționeze trupe teatrale ambulante. Însă chiar de-ar fi avut acest drept, ea nu putea să ajute până acum nici o trupă, căci n'avea paralele trebuitoare.

4. Tocmai din considerațiuni economice, societatea a abandonat deocamdată gândul de a zidi un teatru stabil. Băgând banii în ziduri, ar trebui să așteptăm încă o jumătate de veac, pentru a aduna banii, din care să se asigure existența trupei românești ambulante, pe care dorim s'o subvenționăm în viitorul cel mai apropiat.

5. Averele societății teatrale nu este 2—3 sute de mii, ci cu sfârșitul lui Iunie 1911 ea a atins cifra de 528.837 cor. Din procentele acestor bani „nu se plătesc funcționarii (!) și multele hârtii ce se uzează” ci se plătesc: a) Directorul artistic, d-nul Aurel Bănuț; b) Trei burse pentru tineri de talent, apreciați de oameni competenți (profesori și public din străinătate); au fost ajutați ca să-și poată desăvârși studiile artistice o serie de tineri de valoare; c) S'au dat ajutoare compozitorilor Dr. Tiberiu Brediceanu și Ion Vidu; d) S'au tipărit și premiat atâtea piese teatrale originale și traduceri; e) Numai pentru turneurile artistice ale lui Z. Bărsan, societatea a dat o frumusețică sumă de bani.

6. Societatea a tânjit odinioară. Lucru necontestabil, însă

care se explică prin atâtea ș'atâtea cauze. Este însă netăgăduit și trebuie să fie cineva orb sau lipsit de bunăcredință, ca să nu admită, că în cei câțiva ani din urmă societatea a luat un avânt îmbucurător. D-nul Aurel Bănuț a cutreerat întreaga țară înscriind membrii și deșteptând prin scris și cuvânt interesul pentru societate, iar energicul președinte, d-nul Dr. Ioan Mișu, a tras cu linii binemarcate drumul, pe care mergând, societatea va înfăptui în curând idealul său de mult așteptat. În ultimul său discurs documentat d-nul Mișu fixează cel târziu anul 1920 (al cincizecilea dela întemeierea societății) când grație puterilor sale materiale și morale, „fondul de teatru” va putea subvenționa o trupă națională ambulantă, constătătoare din 12—15 artiști de profesiune.

În vederea acestui ideal, toți Românii buni și cu sincer entuziasm pentru înaintarea noastră reală, au grăbit să se înscrie membrii ai tovarășiei. Cifra lor se urcă azi la 1200 de oameni“.

ULTIMUL CUVÂNT ÎN CHESTIUNEA D-LUI PÂRVAN.— La grațioasa scrisoare a d-lui Pârvan, care pune într'o lumină atât de viuă întreaga d-sale ființă, nu am nimic de răspuns.

Unui om lipsit de simțul probității științifice și al lealiității în discuțiune, i se întoarce spatele și atâtea tot.

—D. N. Burileanu—

REVISTA REVISTELOR

De-un interes hotărâtor se prezintă studiul pe care îl încheie savantul nostru istoric d. A. D. Xenopol în *Țara Nouă* (nr. 2): *Starea Românilor în cele dintâi veacuri ale stăpânirii ungurești*. Într'adevăr:

„Cucerirea stărei în care cucerirea maghiară a lăsat pe Români în cele dintâi veacuri ale supunerii țărilor de peste munți de Unguri are o îndoită însemnătate: întâiu fiindcă ne arată că această stare eră mult mai bună în vremurile mai vechi decât mai târziu și ne va lămurii asupra pricinilor decăderii Românilor dela starea de popor la aceea de robi înjosiți; al doilea pentru că ne dă la mână unul din cele mai puternice argumente în sprijinul Românilor în vechia lor patrie.... Într'adevăr, poporul român de peste munți ajunge cu timpul a pierde o sumă de drepturi pe care le aveă mai înainte. El merge decăzând din ce în ce, din o stare înfloritoare în una tot mai degradată. Este deci firesc de a admite că pe cât ne vom urca îndărăt în timp, cu atât poziția Românilor va fi fost mai bună, de oarece o găsim cu atât mai rea, cu cât ne coborâm“.—

D. G. Murnu continuă cu frumoasele sale traduceri din *Odisea*.— Foarte prețioase pentru orice vreme sunt răspunsurile pe cari le dă d. Nicolae Xenopol, întrebării pe care orice om luminat nu poate să o arunce cu nepăsare: „Există vre-o cauză de un eventual conflict între noi și vecinii noștri Bulgari?”, sau, „avem motive de a crede că un asemenea conflict s'ar putea produce în mod fatal atunci când s'ar redeschide așa zisa „chestie a Orientului“? Sunt cifre și judecăți în acest articol pe cari orice Român ar trebui să le aibe în minte; în acest scop articolul ar putea fi răspândit în cercuri cât mai largi.—Revista se încheie cu o bogată „Cronică informativă“.

Ce mare adevăr cutează să-l spuie d. Densușianu în ultimul nr din *Vieța Nouă*! Și ce temeritate pentru vremile noastre de naționalism laș și bolnav de o presbiție precoce, e când

te apuci să faci procesul *generosității* românești față de universitate:

„Ați aruncat vre-odată ochii pe lista donatorilor Universității noastre? Nu veți găsi nici un nume dintre acelea care se văd zilnic prin „carnetele mondene“ ori își plimbă noblețea dela Sinaia la Biarritz. Aristocrația română și Universitatea sunt cuvinte care nu se pot apropia — sînt ca apa și untdelemnul, — pentru că ce ar lega suflete deprinse să se desfăteze la focurile diamantelor și parfumurile sezelor de un loc unde se vede numai lemnul aspru al băncilor și catedrelor ori se vorbește altfel decât la baluri?...

Ciudat, nu-i așa? Într'o țară unde toți înalță glasul la anumite prilejuri ca să spună că sînt cu tot sufletul pentru înaintarea culturală, că sînt gata pentru orice sacrificii, iată că dela rolul lor lipsesc tocmai cei care ar putea — și fără sacrificii — să contribuie la o operă bună, la înzestrarea unei instituțiuni care luptă și va lupta încă mult timp cu neajunsuri care o împiedecă să-și ia avântul din alte părți. Dar ceva și mai ciudat: se strigă mereu — în frunte cu naționaliștii — împotriva unor streini, li se dau fel de fel de epitețe, și tocmai dela acești streini se primesc donațiuni — nu au fost și nu mai sînt bursieri la Universitate care și-au făcut cariera cu dărnicia acestor streini și totuși la unele ocazii își bat pieptul în numele românismului? Deschideți de curiositate *Analele Academiei*; veți vedea acolo că Academia folosește un fond dăruit de un strein — Neuschotz — și totuș aceeaș Academie face paradă de naționalism — n'a consimțit odată ca numele unui „strein“ să figureze nici măcar în prefața unei lucrări tipărite de ea. Care vă este atunci, domnilor naționaliști dela Universitate și Academie, logica și morala? În fața aurului se vede că le uitați.

Într'o țară adevărat cultă oamenii se judecă după intențiile lor bune, după partea pe care o aduc la înaintarea

obștească, indiferent de actul lor de naștere. Am crezut și voi crede totdeauna că în loc de zece trântori români mai bine o albină streină. De aceea pentru mine acei streini care se arată cum nu se arală, atâți Români prețuesc mai mult și merită stimă fără rezerve.” —

Cuvinte drepte la Cronică asupra chipului cum înțeleg unii scriitori lipsiți de scrupule să „traducă” pe bieții autori străini ce le cad în mână. Cuvintele sunt îndreptate d-lui N. Davădescu care ne-a dat deunăzi o „traducere” din Th. Gautier: Arria Marcella; sau — adăogăm noi — iarăși o „traducere”, scandaloaasă de astădată, a prozei lui Villiers de l'Isle-Adam în „Bibl. p. toji”.

Trebue să ne bucurăm în adevăr că *Ilustrațiunea Română* face progrese însemnate. Fără îndoială că fotografiile pe care le dă nu sunt întotdeauna de cea mai proaspătă actualitate; și fără îndoială că ele nu prezintă toate același inrerer. Dar toată acestea, scuzate în parte de tendința revistei de a se ține în cadrul strict — și așa de sărac — al vieții românești, se compensează prin îngrijirea deosebită a clișeeilor și prin încercarea de a fi bună, a literaturii ce publică. *Ilustrațiunea* începuse rău cu versurile lui Cridim; astăzi, ea are dacă nu altceva, cel puțin nume mai cunoscute; mâne, dacă va fi o literatură în țara românească, suntem siguri că *Ilustrația* va ști să o dea. În ultimul ei număr revista aduce o poezie a d-lui Minulescu. Dar dacă e frumoasă, poezia nu e pentru că a inspirat-o ciudatul Jehan Rictus. Este o inspirație fără îndolală; dar ea trebue căutată mult mai aproape, în sonetul pe care Baudelaire îl cântă *Trecătoarei*.

Revista politică și literară *Românul* s'a simțit datoare să re-apară și ea, odată cu apariția altăora. Și apare cu numele d-lui Victor Eflimiu — de trei ori repetat pe copertă! Lingușirea aceasta adusă gustului public din zilele noastre din partea unei reviste care are de conducător pe d. Caion, răzvrătitul neînțeles și dărz de tristă amintire, ne arată mai bine ca orice altceva cum înblânzesc anii semeția și nebunia eroică a tinereții. Într'adevăr, să lupți la tinerețe împotriva unui Caragiale, pentru ca mai târziu să aplauzi la un loc cu gloata, arta ieftină și trecătoare a unui abil rimailleur, iată ce e cu desăvârșire trist, trist și umilitor.—

În restul revistei se face propagandă păpistășească și reacționară când se vorbește de *Desbinarea bisericilor* sau de cartea contelui Léon de Montesquieu: *le réalisme de Bonald*. — Trei rânduri drepte în „notițele critice” semnate N. Carabulea, cu privire la dragostele oficialității noastre cu scriitorii: „Ca întotdeauna, și de data aceasta, socotim amestecul statului în literatură, ca un mare rău”.

Henri Coupin e cunoscut ca un minunat povestitor și vulgarizator al științelor naturale. Aproape în fiecare an el dă la iveală o adunare a articolelor sale foarte instructive și plăcute.

În no ultim din vechea și excelenta revistă de vulgarizarea a științelor: *La Nature*, el ne vorbește de *insectele cari digerează pe dinafară*. Sunt larvele unor coleoptere aquatice: Diticul. Ele n'au gură și nici stomac. Au doar niște colți cari se termină în vârful două găurele. Colții aceștia îi vâra în pradă, depildă într'un pește, și varsă prin ei un lichid digestiv care transformă pe dată toate organele victimei, glande, mușchi, într'o zeamă susceptibilă de a fi suptă. Nu rămâne din bietul peștișor decât pielea și oasele. Ceva mai mult: odată cu acel lichid digestiv, larva mai injectează și un venin, care paralizază și o ajută astfel să răpună lichioni cu mult mai mari decât ea.

MEMENTO

--- S'a înființat în București, o *Societate Română de automobile*, cu un capital social de un milion lei, prima emisiune fiind de 700.000 lei.

Consiliul de administrație se compune din: *Președinte* Prințul G. V. Bibescu; *Vice președinte* Ing. Gr. Greceanu; *Administatorii delegați* I. D. Protopopescu și G. G. Ioan. *Membrii*: Dem. D. Bragadiri, Șt. Gaillac, N. Titulescu, Horațiu Niculescu, N. D. Protopopescu, Victor Ionescu, I. Geblescu, Radu Costinescu, C. Lăzărescu, I. Costacopol, Ing. P. N. Panaitescu. *Director*. Ing. C. Quintescu

--- Un profesor de literatură engleză scrie cuvinte inflăcărâte asupra literaturii rusești. De romancierii ruși spune că sunt „cei mai mari realiști pe care istoria romanului i-a cunoscut vreodată”.

Sunt cinci scriitori ruși cari vor ocupa loc în literatura universală: Pușchin, Gogol, Turgeniev, Dostoiewski și Tolstoi. De Turgeniev spune: „Cu el, arta literară rusă și-a atins apogeeul ca și arta romanului modern. El e singurul Rus care a dovedit un geniu real al construcției și e probabil că niciodată, în nici o limbă, romanele n'au arătat frumusețea impecabilă a formei și a construcției atinsă de el. Din scriitorii zilei, inflăcărutul profesor american alege pe Andreiev ca fiind „omul cel mai demn de atențiune, artistul cel mai bine înzestrat ca toți”.

--- Se miră mult Suedezii că nu s'a găsit până acum cu cale să se ofere premiul *Nobel* marelui lor scriitor *Strindberg*. O explicație ar fi și aceasta: bătrânul scriitor prea s'a îmbogățit! De curând, a vândut dreptul publicării întregii sale opere — vre-o sută de volume — pe un sfert de milion. Pe lângă asta, mulțimea admiratorilor săi, scandinav și străini, adună mereu la fonduri considerabile cu care să mângâie pe scriitor de premiul care nu-l obține.

--- Se mai plâng Suedezii că literatura lor națională e înecat de valul cotropitor al traducerilor proaste, după romane străine și mai proaste și cari apar în biblioteci de câțiva gologani. Ele se desfac în 50-60 mii exemplare și amenință serios literatura originală a neamului.

--- Un fost magistrat german scrie într'o revistă un studiu comparativ asupra legislației franceze și germane în materie de moravuri.—Ajunge la concluzia că „libertatea moravurilor, departe de a da naștere corupției, a împiedicat pe Francezi să cadă în hipocrizia care caracterizează națiunile germanice”.

--- *la Bibliographie de la France*, publicația oficială care ține regulat în curent cu apariția tuturor volumelor ce apar în Franța, pe editori, pe amatori, a împlinit de curând o sută de ani dela apariție. Cu acest prilej ea publică statistici prețioase. Așa, numărul cărților a ajuns, dela 5442 câte au apărut în 1812, la 12.615 apărute în 1910. Cifra ultimă nu e cea mai mare. Cea mai mare e cea de 14.849 cărți câte au apărut în 1889. De 28 de ori a fost întrecută cifra ultimului an în acest răstimp de un veac. — Periodicele s'au înmulțit dela 601 câte erau în 1858, la peste 900 în anul 1910. Producția stampelor a scăzut: 568 în 1813, 534 în 1910; musica și-a mărit producția dela 231 la 5767.—

--- Strălucitul poet francez *Jean Richepin*, ține la ateneul din București patru conferințe: una la 12 Decembrie asupra *legendei napoleoniene*; a doua la 15 Dec. asupra faimoasei și revoluționare sale opere *la Chanson des Gueux*; a treia la 18 Dec. asupra altei opere a sale *la Mer*; și însfârșit la 19 Dec. asupra lui *Tolstoi*.

Poetul e și un strălucit vorbitor, ceea ce va îndemna pe toți prietenii limbei și geniului francez, a-l asculta.

--- De *scumpetea traiului* se plânge toată lumea nu numai noi. În *Statele Unite* lupta împotriva trusturilor n'a îmbunătățit de fel soarta consumatorilor; viața devine din ce în ce mai scumpă. Depe un an pe altul, din 1909-1910, ministerul comerțului de acolo constată scumpirea a 148 articole dintr'o sumă de 257. Lemnul de construcție s'a scumpit cu 10.7%, legumele cu 7.5% etc., într'un an numai.— În 20 de ani (1890-1910) materiile prime s'au scumpit cu 39%; mărfurile lucrate cu 29% și suma a unor 257 articole diverse cu 31%.

--- *Numărul total al evreilor* se socotește astăzi cu 11.500.000, din care partea cea mare (aproape zece milioane) trăiește în Europa. America are 1.800.000, Azia 500.000. Africa peste 300.000, Australia vre-o 17.000. Cei mai mulți se găsesc în Rusia, care are peste cinci milioane, Austria 1.200.000, apoi Ungaria cu 851.000, Germania 600.000, Turcia europeană 280.000, România 230.000, Anglia 106.000; Franța 100.000, Italia 52.000. Între centrele mari ale lumii stă în fruntea tuturor orașul Newyork cu peste un milion de evrei, apoi Varșovia cu 200.000, Budapesta cu 186.000, Londra 146.000, Viena cu 140.000, Berlinul 98.000, Parisul 70.000, Constantinopolul 65.000, Ierusalimul 53.000, Bucureștii 40.000.